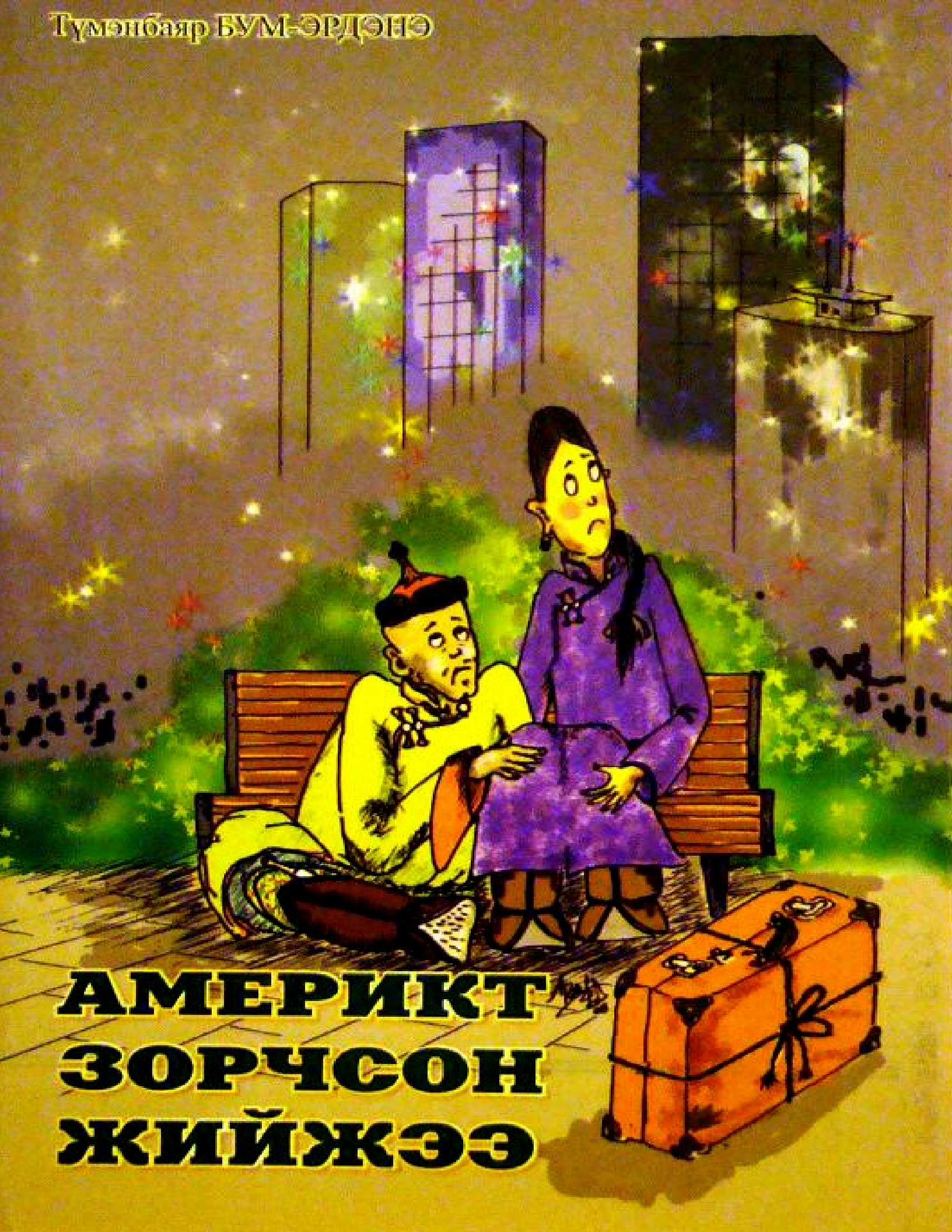

Түмэнбаяр БУМ-ЭРДЭНЭ

**АМЕРИКТ
ЗОРЧСОН
ЖИЙЖЭЭ**

Түмэнбаярын Бум-Эрдэнэ

Алсад зорчсон Жийжээ

Авъяасаараа садансах буюу хувь заяагаараа хэлхэгдэх нь.

(Өмнөтгөл)

Өнгөрсөн зууны 50-иад оны сүүл, 60-аад оны эхээр нэгэн бэсрэг өгүүллэг хэвлэгдэж уншигч олны оюун ухааныг эзэмдэн түрхрүүлсэн байдаг.

Чухам энэ өгүүллэгээс монголын утга зохиолын анхаарал татахуйц шинэхэн түүх эхэлсэн юм болов уу гэж би бодож явдаг юм. Зохиолчийг уншигчидтай уулзах бүр

- Нөгөө хоёр залуу яасан бол? гэдэг асуулт байнга гардаг. Тэр бүрийд зохиолч

- Би ч сайн мэдэхгүй байна гэж хариулсан байдаг. Энэ өгүүллэгийн нэрийг “Хулан бид хоёр” гэдэг. Зохиогчийг нь Сэнгийн Эрдэнэ гэдгийг бид өнөөдөр хэн хүнгүй мэднэ.

Тухайн үед монголын утга зохиол гэдэг хүүхэд шиг хөлд орох гэж явсан шиг бодогддог юм. Өвөр монгол, Буриад, Халимаг, Тува утга зохиолыг оруулан монгол үндэстний утга зохиол гэж ярьвал их л том юм яригдах нь дамжиггүй. Харин Эрдэнэ баавайн тэр өгүүллэг хэвлэгдэн байх тэр цаг үед огт өөр ухагдахуун ноёрхож, огт өөр зүйлийн тухай бид ярих зайлшгүй шаардлагатай байсан бөгөөд яг тэр зүйлийг нь гаргаад ирэнгүүт хүмүүсийн сэтгэл тэгтлээ хөдөлсөн хэрэг.

Түүнээс хойш монголын утга зохиол, хэн нэгэн айлын хаяа бараадаагүй, цэвэр өөрийнхөөрөө яваа. Монгол хүнийг гаргаж ирэх, чухам тэр хүний энгүүн амьдралын тухай ярих болсон бөгөөд хэдийгээр цагийн эрх, намын бодлогоор ямар нэг Алёшагийн ч юм уу, Иваны тухай ярьж бичиж байсан боловч цаг ямагт ямар нэгэн Дорж Дулмаа хоёр маань л гол дүр нь байж, бид ч тэгэх л ёстой мэт хүлээн авч сурсан билээ.

Үндсэн хуулийн дагуу биеэр эдлэх эрх чөлөө тусгаар тогтнолоос гадна оюун сэтгэхүйн хувьд хэнээс ч хараат биш байхын ид хав, жаргал цэнгэлийг бид ийнхүү монголынхоо утга зохиолоос хүртэж, хүрээлэн буй ахан дүүсээ араасаа дагуулах хэмжээнд хүрч чадсан юм. Эргэж буцашгүй энэ урсгалд монголын сэхээтний тэргүүн хэсэг нь нэгдэж энэ зорилгын төлөө ухамсарт амьдралаа зориулдаг бичигдээгүй хууль буй. Өнөөдөр таны ууган хуудсыг нь дэлгэж буй энэ номыг зохиогч ч мөн л энэ замд эргэлтгүй орохоор шийдсэнээ энэхүү номоороо зарлаж буй юм.

Зохиогчийн “Сэмэр үл барагдана” нэртэй анхны ном хэвлэгдээд удаагүй атлаа уншигчдын сэтгэл зүрхийг дулаацуулсан илч нь ихэд хурдацтай нэмэгдэж буйг Даяармонгол сайтаас бэлээхэн харж болно. Бум-Эрдэнэ маань утга зохиолын замд орохын тулд ихэд олон жил бодож боловсруулж, өөрийгөө бэлдсэн юм болов уу гэсэн бодол анхны өгүүллэгийг нь уншихад надад төрсөн юм. Туужийг нь уншсаны дараа энэ бодол улам лавширч байна.

Манай утга зохиол хөгжлийнхөө явцад нийгмийнхээ “хатгааг” даган “ханиалгаж” эхэлсэн түүхтэй. Эрдэнэ баавайн “Хулан бид хоёр” өгүүллэгт хорь гаран насны салхи шиг бүсгүй Хулан, түүний нөхөр догшин ширүүн Цамба, энэ хоёрыг аргадан дагаж яваа 17-той хөвгүүн гурав гардаг. Өнгөрсөн зууны 50-иад оны манай сэтгэхүй дурайтал харагдаж байгаа нь энэ.

Улмаар коммунизм руу лавширахын хэрээр хүмүүсийн сэтгэхүй дэхь 17-той хүүгийн сэтгэл бүдгэрч, уур уцаартай догшин Цамба, цэвэр гоолиг Хулан биш, цагийн яас даган аальгүйтсэн тогтворгүй Хулан бий болсон. Энэ хоёр дүр хөгжсөөр 2000 он болоход архичин зэрлэг догшин Цамбууд, яадгаа алдсан завхай зайдан Хулангууд монголын утга зохиолд могойн чуулган шиг шоволзож, хүйтэн зэврүүн дүр, хэлээ арвагнуулан дотор зарсхийм гарч ирэх болсон. Өөрөөр хэлвэл ёс суртахуун, гоо зүйн огт өөр эрэлхийлэл, шийдэмгий өөрчлөлт монголын утга зохиолд эрүүл агаар шиг хэрэгтэй болж эхэлсэн гэсэн үг. Тэгсэн ч тийм өөрчлөлт гарахгүй байв. Буурь суурьтай ахмад зохиолчид маань хүртэл хормой хотны ягир шагир зохиолууд бичиж, залуучууд нь үүнээс илүү эрээ цээргүй бичвэл зохиолч гэгдэн мандаж эхлэнэ гэж ойлгоцгоож байх шиг аашилж байсан билээ. Гэтэл “Сэмэрч үл барагдана” гарав. Уншаад үзвэл 17-той Сампилийн нүд харагдах шиг болсон юм. Энэ нүд өнөөдөр туужуудын эн суучихаад тань руу харж байна. “Монгол хүмүүс бид чинь нэг иймэрхүү билүү, аль эсвэл ийм байл уу” гэж бодогдуулж байсан юм. Түүний Америкт зорчсон Жийжээг уншаад “ойрд ингэж инээл үү” гэж бодон бодон инээснээ, Хувь заяаны хэлхээг туужийг уншаад

- Энэ чинь Цэнджавын тухай ном юм биш үү? гэж бодож, чухам яагаад түүнийг дэлгэцийн туслах дүр шиг үе үе оруулж гаргаад байна гэж зохиогчоос нэхэн сууснаа эргэн санахад “Би ерөөсөө л өөрийгөө эл туужуудаас олж хараад байгаа юм биш үү” гэсэн бодол эрхгүй төрнө.

Гэхдээ өнөөдөр энэ хорвоо дээр мэдэрч хүн хард үзэгдэж байгаа “би”-гээ бус, харин бодитоор харагдаж байх ёстой атлаа харагдахгүй болчихоод байгаа өөрийгөө олж хараад байх шиг санагдана. Уран зохиол хэмээгчийн ид чадал чухам үүнд л оршиж, зохиолчийн авьяасыг тунхаглан зарлаж байдаг билээ.

Бум-Эрдэнэ хэмээгч энэ зохиогчийн туужуудыг уншаад би ингэж л бодож сууна. Тэр уншигчаа чөтгөр шуламаар айлгаж, нүцгэн шалдан баатруудаар ичээж, лус савдагаар лүндэгнэн мухар сүсэгт автуулж, элдэв осол аваариар хиртхийлгэж, хутга шөвөг буу шийдэм агсуулж, хулгай дээрэм хийлгэн цочоосонгүй. Харин ч эгэл боргил нь байтугай эвдрэхийн дээдээр эвдэрсэн хүн ч дахин эвдэрчихээд гарч ирдэг, догшин ширүүн хууль ноёрхож байдаг газарт ч хүн чанарын “арал хойг” оршиж л байдгийг чухам эвдрээгүй хүний ноён нуруугаар өгүүлж чадаж байна. Яриад байвал ярих зүйл маань дуусахгүй. Муу зохиол нэг л жимээр гүйгээд байдаг бол сайн бүтээл олон замын бэлчир шиг л байдаг. Тэгэхээр түүний тухай олон санаа, олон өгүүлэмж гарч, оршил үг биш бас нэг зохиол бичүүлчихэж чадах шидтэй. Тийм бүтээл л би уншлаа. Одоо та уншина. Уншаад энэ хүн цаашид юу бичих бол гэж бодох нь дамжиггүй. Түүнийг харин хамтдаа хүлээе.

“Хулан бид хоёр” өгүүллэг хэвлэгдэж олныг шуугиулан, ухуулгын аман өгүүлэмж шинжтэй байсан манай утга зохиолыг шинэ шатанд гаргаж байхад би төрөөгүй байлаа. Харин “Хувь заяаны хэлхээ” хэвлэгдэн, элдэв шалдавын дүр зураг холилдон бантагнасан манай өнөөдрийн утга зохиолыг хүн чанараар “хувцаслаж” эхлэхэд би бууралтчихсан өвгөрөх тал руугаа гишгэж явна. Энэ хоёрын хооронд мөн ч их юм багтаж байгаа боловч би ганцхан зүйлийг худагас ховоо татах адил гаргаж ирмээр санагдлаа.

Энэ бол авьяас гэдэг үг, ухагдхуун юм. Эрдэнэ баавай, ... хоёр маргашгүй авьяастнууд бас “төрөл садан” ажээ.

Зохиолч Доржзовдын Энхболд. 01,06,2008. Чикаго хот.

Нэгдүгээр хэсэг

Зуны дэлгэр цаг ч сүүлийн хэд хоног хүйтэвтэр шиврээ бороо зүсэрч уйлагнан байснаа өнөөдрөөс овоо татарч, наран авхай хэд хоног нуугдсандаа гэмшсэн мэт аядуухан мандаж бага үдийн алдаас халж эхэллээ. Гэвч ханатлаа дэвтсэн газар дэлхий энэ зэргийн халалтыг даана ч нэг үл тоон уур савсуулан уухичин хэвтэнэ. Хэдийгээр зуны сар цаашаа ханатай болсон ч ус чийг хийгээд нар төөнөсөн тааламжтай энэ орчинд ногоод эргэн нялхарч, цэцэгс дахин цэцэглэхийг санаархан хоорондоо шаагилдан байх мэт. Хүрэнтийн хөндийн хүн ард тэр аяараа тайван уужуу, малын толгой бүрэн бүтэн цатгалдахын туйлд хүрч амьсгаадан байх ажээ. Хүрэнтийн хөндийн баруун талаар хөвөөлөн хэвтэх Цагаан тэмээт хэмээх гүвээний эцсийн гүвгэрийн цаанаас хонгор морьтой нэгэн өгсөн гарч ирсэнээ жолоо татаж буунгаа хантайрах гэснээ “за ганц нэг хазлагдээ” хэмээн санаж жолоогоо шанаанд нь толломдоод, цулбуураа тахимандаа хавчуулан өрөөсөн хөл дээрээ борхирон сууна. Арван зургаан угалзат монгол гутлынхаа түрийнээс сөөм хэрийн соруултай гаанс гарган сэтгүүрээр хэд сэтгэн гутлынхаа зуузайн дээр тогшин бохийг нь унагаснаа тамхиныхаа уутанд толгойг нь шургуулж хэд бондогнуулан гаргаж, баруун завжаа дорвойлгон ногоон пийсүү соруулыг шүдтэйгээ харшуулан зууж, өврөөсөө чүдэнз гарган зурж тамхиа асаагаад хоёр сороод эрхийгээрээ цогон дээр нь дарна. Тэрээр хэдхэн ховдоглон сорсноо дахин нэрэх нь тамхилаагүй удсаных. Гэдэс нилээн татсан хонгор морь нэг сайн шилгээснээ уруулынхаа цомбогороор урдаа таарсан халтар хомоол, өөрийн дургүй борог шорогхоныг яран шинэхэн ногоог шир шир хазлана. Эмээлийн хойд бүүргэний араар опо ногоон цувыг хуйлан хоёр ганзагаар даруулсан харагдана.

Мань эр хөндийн эхэнд шахуу байгаа гурван гэрлүү саравчилсанаа өврөө уудлан ганц нүдний дуран гаргаж дурандахад хоёр гарын завсараар тамхины хөх утаа саагина.

- Үгүй! Манай гадаа өөр нэг машаан харагдана. Хэн ирдэг билээ байз гэж амандаа бувтнах энэ эрийг Жигжид гэх агаад нутгийн олонд нудрага Жийжээ гэгдэнэ. Энэ эр тавь хэдийн гарсан хэдий ч бие хөнгөн шингэн, ухаан санаа эрүүл саруул нэгэн. Биеэр их жижиг тул овор баахан бага, хөдөлгөөн хурдан, биендээ байхгүй ажилсаг, аж амьдралаа хэнээс ч дутахгүй авч яваа олон хүүхдийн эцэг.

Тогооны хүн Долгор гэх нилээн биерхүү, мань эрийг бодвол хаа хаагуураа хоёр дахин том шахам. Нутгийн олон том Догоо хэмээн авгайлна. Жийжээ яагаадыг бүү мэд дээлээ хөөргөн бүсэлж, богинохон хормой дэрвийлгэн бүслэх хэрнээ уртавтар ханцуй том нудрага далбагануулан явах дуртай. Догоо бол бие баахан том боловч царай зүс тэгшхэн. Цагтаа нутаг нугын харчуулын харааг хэрэндээ л булааж явсан нэгэн. Гарал удамд нь бөхийн үүх түүхийн улбаатай болоод ч тэрүү хаа нэг огцомхон хөдлөх болон санаандгүй гарах дуу хоолой нь эр хүнийх гэмээр.

Харин Жийжээд бол тийм юм байхгүй ээ зайлуул. Нуруугаар нам, нүд онигор шооч шинжтэй, хамар саргар, чих нь хувлаад жижгэвтэр, хүн хүнээс юм юм авчираад наачихсан мэт амьтан. Догоотой нэг гэрт орсныг нь сонсоод нутгийн олон нэг хэсэгтээ л гайхсансан. Тэр үеээ бодвол хэрэлдэж хэлцсээр есөн хүүхдийн эцэг эх болцгоосон ажээ.

Морь нь идшиндээ улайран цулбуураа угзрахад Жийжээгийн өвдгийг огцом хөдөлгөж, өвдгөн дээрээ тохойлдсон гар нь угзрагдан өвөр дээрээ тамхины цог унахад сандарч

- Ээ эцэг чинь нээ! хэмээн уулга алдан босож энгэр хормойгоо нударгаараа савчин цогийг унагахдаа муу дунд хуруугаа хөндчихөв. Хүүхэд ахуй цагтаа тарваганы толгой заах гэж байгаа нь энэ гэж хүчлэн татаж байгаад үүдэн шүдэнд нь дунд хуруугаа шувтарч шөрмөсийг нь тасдаад тэр нь гозойгоод тахийхаа байсан хэрэг. Түүнээс хойш юм л бол түүгээрээ зааж ярьсаар одоо бүр хэвшил болчихождээ.

Жийжээд энэ зах зээлийн буюу өөрөө өөрийгөө авч явах нийгэм их зохисон нөхөр. Нутгийнхаа олны зан чанар хийгээд хэн нь юун дээр давуу, хэн нь юун дээрээ сул зэргийг хүн нэг бүрчлэн мэднэ. Хэнээр юу хийлгэх, хэнээр юу хэлүүлэхээ бас андахгүй. Ер нь бол биеийн дорвиор биш ухааны цараар ажил амьдралаа зохицуулна гэсэн бодолдоо бат итгэдэг нэгэн. Тиймдээ ч хүнээс дээрүү л гэхээс доргүй амьдардаг. Мянга давсан малтай. Хоёр хүү нэг охин гурван томыгоо мал дагуулчихсан. Удаах хүүгээ аймаг бараадуулчихсан. Бас нэг хүүгээ хот оруулчихсан. Хотод байх хүүгээ ер нь мал хуйтай нэг их ойртуулаагүй. Сургууль хөөлгөөд хот оруулсан нь дээд сургууль дүүргээд одоо нэгэн банкинд ажилладаг. Саяханаас тэр хүү нь тушаал дэвшсэн дулдаад байгаа. Нэг охиноо хэлний сургууль хөөлгөөд хотод ах руу нь явуулсансан. Мөн наймдугаар ангийн хоёр ихэр охин байх. Өнгөрдөг намар бага хүүгээ цэргээс ирсэн даруйд нь жолооны сургуульд явуулаад жолооч болгоод сая хавар ахад нь хэлж байж супер гэдэг 69 авсан. Одоо гэрийн гадаа байгаа хоёр машины нэг нь. Ач зээ гэвэл тоймоо алдсан. Хэн нь хэнийхийг Жийжээ ялгахгүй. Ер нь Жийжээ хүүхдүүдийг илүү үзнэ гэж үгүй. Хүүхэд гэдэг боов боорцогхон байвал өөрөө өсчихдөг амьтан. Бага нь томынхоо хувцасыг өмсөөд болцгоочихдог гээд харин ч нэг тээр шаахгүй дээ.

Эднийх хотондоо гурван гэр. Мэдээж нэг нь Жийжээгийнх, нэг нь тэдний илүү гэр, нөгөө нь гурав дахь охиных нь буюу хүргэнийх нь. Гаднаа нэг машин, нэг мотоцикль, тавган антенн юм юмтай. Зар голдуу ч гэсэн зурагт хааяа хааяа үзчихнэ. Хоёр том хүүгээ бэлчээр захлуулаад нутаглуулчихаад, хүргэнээ болохоор айл буулгаад гарын доор зараад байхаа Жийжээ мэднэ. Наанаа болохоор

Ганц хүргэнтэй. Энэ маань байхгүй бол би бараг хамраараа газар хатгаад босохгүй мэт л ярина. Цаанаа бол тийм биш л дээ.

- За байз хэн байдаг билээ гэж дурандаж сууснаа дурангаа гүйлгэж Хадатын ар хунхуй руу мал орсон эсэхийг хараачилна. Энд өрөөлийн байтугай өөрийнхөө малыг ч оруулахгүйн тулд сахин наадмын өмнө буусан энэ буйрнаасаа нүүгээгүй байгаа юм. Уг нь эднийх зундаа бараг гурав буйр сэлгэдэг айл.

Хаваржаа намаржаа гээд буусан нутаг болгондоо өндөр шаттай тавцан зоож орхино. Амьтан хүн асуувал

За даа би ч нуруу нугалам дугуу төрсөн хариугүй амьтан. Мал хуй зэгэс дэрсэнд орчихоод харагдахгүй юм. Дээр нь гарч хардаг ухаантай л гэнэ.

Нутгийн зарим нь шоолоод өнгөрхөөс цаад ухааныг нь олохгүй л дээ. Үнэндээ бол энэ

хөндийд зэгссээд байх юм бараг байхгүй. Нутаг булаацалдах болсон өнөө цаг үед нутгалдаг нутагтаа айл буулгахгүй гэхдээ дархалж байгаа нь тэр. Энэ бол Жийжээгийн ухаан.

Өнгөрдөг цагаан сарын дараахнаар мань эр Хадатын арын хунхуйд цасанд ташуураа дүрэн цас хэр хунгарласныг үзэж

- Энэ хавьд дундуур, тэр хавьд дундуураас арай дээгүүр гэхчилэн үзэж явтал гэнэт ард нь

- Хөөе! Жийжээ гуай гэх дуунаар үхтэлээ цочсон Жийжээ

- Ээ эцгийн чинь бондгор! хэмээн муухай орилж огол үсрэв. Учиргүй цочсондоо ичсэн уурссан тэрээр Балдангийн бага хүүг

- Уа хувхай булдруу! Дуу чимээ өгөхөд яадаг барам бэ? гэтэл

- Өгөөд л ярьж байгаа юм бишүү. Та харин энэ хөр цасан дунд юугаа хийж яваа юм Юмаа гээчээ юү? Гэтэл

- Аа! үгүй үгүй. Ингэж их цас унасан газар тэр цана чаргаар гулгадаг наадам хийвэл мөн сайхнаа гэж хэний ч санаанд оромгүй тэс өмнөө юм ярин дүйвүүллээ.

Тэндээс салсан Балдангийн бага хүү гэртээ ирэн аавдаа болсон явдлыг ярьж

- Надаас цочоод үгүй ээ мөн муухай орилвоо. Тэгээд асуухаар цана чаргаар гулгадаг наадам ч гэх шиг үл бүтэх юм ярих. Хөгийн ч юм бодож явдаг хүнээ дээ гэхэд Өвгөн эцэг нь

- Хөгийн ч юм боддог хүн биш дээ. Ирэх жилийнхээ хадланг тэндээс л авах санаатай болов уу. Чамд л тааруулж ярьж байгаа нь тэр. Уг нь Жийжээ шиг ийм арван хүнтэй бол энэ сумын мал бэлчээртээ багтахгүй болтлоо өснө дөө. Даана ч ийм хүн ховор юмдаа гэх яриа болсоныг Жийжээ мэдэхгүй. Гэхдээ Балдан гуайтай бусадтай ярьдаг шиг ярьж болохгүйг Жийжээ мэднэ.

Ингээд л бүх юм Жийжээгийн санаснаар болдог нь хууль мэт бодогдоно. Эсвэл ганц нэг юм санаснаас зөрвөл өөртөө зохицуулна, эсвэл өөрөө зохицоно.

Гэтэл Жийжээгийн санаагаар болоогүй “чөтгөр нь харласан” нэг юм болсон билээ. Тэр нь юу вэ гэхээр. Одоо ч хэл усгүй бол хол явахгүй нь дээ гэдгийг аль тэртээ хөдөөний тэр хонхороос ухаарсан Жийжээ нэг охиноо хотод байх хүүгээ бараадуулан хэлний сургуульд явуулсансан. Гэтэл өнөө “лүд” нь хэлтэй болсон биш Ээсүүс гэнэ үү Хээсүүс гэнэ үү юмаар ирсэн нэг юмтай орооцолдоод эхэлсэнийг мань эр анзаарсангүй. Нэг удаа америк гэдэг газар явлаа гэхэд нь "хэл усанд нь сайн биз" хэмээн санаж хоёр үхэр таван хонь махлаад зардалдаа хэрэглэ гээд явуулсан нь өнөөх нь ирдэггүй дээ. Гурван ч жил өнгөрчихөж. Хэдийгээр ирэхгүй байгааг нь буруу шаавч тэр газар өөрийн талын нэг хүн байвал гэсэн сэтгэлийн мухарт нэг бүүр түүрхэн бодол үүсчихээд буцаж ир гэж шахахгүй байгаам. Нутгийнхандаа бол гадны хүнтэй орооцолдсоныг нь санаа зовоод хэлэхгүй сургуульд явсан л гэдэг.

Дурангаа гэрээдээ гүйлгэн сайн хартал хотын хүүгийнх нь машин мөн шиг болоод явчихлаа.

Үүнийг танихтайгаа зэрэг Жийжээ яаран дурангаа өвөртөлж, гаансаа түрийлэн мордон шогшлоо. Гэртээ саахалтын дайтай иртэл юмс ил болж хоёр том хар нохой нь эзнээ танин ирж даган шогшино. Гарч орж харагдах Догоо хурдан хурдан хөдлөхийг хараад “за даа хүү ирсэн нь лав бололтой” гэж бодсоор уяандаа буулаа.

Хавар жаахан ноолууртай хот орох үед нь хүүгийнх нь авсан жийп гэдэг машин мөөн. “Дугуй мугуй нь банхайгаад мөн ч сүртэй эдээ. Харахад гаднах арьс нь л жаахан тааруу боловуу даа чи. Манай муу 69 хажууд нь өлөн чоно шиг л юм” гэж бодонгоо босго давлаа. Хүү нь хаврынхыг бодвол нилээн гүзээлчихсэн, хойд авдарын өмнүүр хэвтэх суухын завсар байснаа

- Өө аав! гээд босох гэж янцаглахыг харж “энэ их гэдсийг ямар хурдан хураагаав” гэж бодох зуур

- За хүү минь сайн уу? Гэсээр дээш өгслөө. Тэгтэл Догоо тэндээс

- Нэг гарахаараа орохоо мэдэхгүй. Аймаг орлоо л гэсэн хаагуур доншуучлаад алга болчихоов. Алив май гэсээр аяга цай сарвайнгаа үглэн дуулна. Түүнийг сонсох хүн нэг ч алга.

- Аав хаа ороов?

- Аймаг ороод хоёр дүүгийн чинь дотуур байранд энэ өвлийнх нь махыг залгуулахаар болоод

- Аав нээрээ сэргэлэн шүү. Хаа байсан аймаг ороод мах борлуулах болчихоод ирдэг.

- Аа манай сумын уржнан өөд болдог хар Батын хүү захирал нь юм тэгээд л

- За чи хэзээ ирээв? Гэтэл Догоо

- Мөн түрүүхэн орж ирээд л байна.

- За тэгвэл гэснээ

- Өнөө Лутаа хаа байна дууд гэснээ дээлээ хөнгөллөө

Лутаа (хүргэн) нь гаднаас орж ирэнгүүт

- За миний хүү! цаад яаваа (мотоцикль) унаад ухасхий. Хуруу эвэртэй хар нүдэн төлөгөө барьж ирээд янзал гэхэд Догоо чамлангуй

- Хүүд төлөг гэтэл

- Энэ ялааны цагаар нэг их махаар юухэв. Хүү энэ хоёр хоногтоо л идчихээд явах юм байвал барав. Лутааг гарах завсар

- Хонио битгий үргээгээрэй. Одоо хайлган цаг эхэллээ гэж сануулна

- За тэгээд миний хүү тушаал дэвшлээ гэв үү? Гэтэл

- Тиймээ банкныхаа зээлийн хэлтэсийн захирал болсон
  - Хүү минь хүний баахан мөнгө хаа хамаагүй хүнд тараачихаад шоронд орох юм болов. Ер нь нүдээ цавчихдаа хүртэл бодож байж цавчдаг юм шүү гэтэл Догоо
  - Хн! Энэний амыг. Яасан бүтэлгүй юм ярьдаг юм.
  - За за чи наад сүү саалиа хурдал. Цаана чинь хоол ирэх нь. Урдахаа л хийж үз гээд
  - Юун яааруу сандаруу яваа юм. Хэд гурав хонохгүй. Цаад хэдийгээ авчирч айраг цагаан дээр гаргахаа яана гэтэл
  - Би ч хагас, бүтэн тааруулж байгаа ухаантай. Сайндаа ч биш цаад Урнаагаас (америкт байх охин) чинь та хоёрт урилга ирээд гэтэл Догоо
  - Харин тийм гэнэ. Муу охин минь чааваас бид хоёрыг газар үзүүлэх гэсийм байх гэтэл Жийжээ
  - Газар мазар үзэх ч яамай. Одоо өвс ус, хадлан тэжээлийн ажил эхлэх гэд байхад гэхэд Догоо хэлж ярьж байгаа нь үнэний хувьтай юм болохоор явахгүй гээд хөшиж мэднэ гэхээс голруу нь нэг юм зурж, хий дэмий зуухныхаа амыг точигнуулан ухангаа
  - Би гэдэг амьтан хэдэн үнээний дэлэн шувтарч, энэ хоёр гэрийн хооронд бөгтгөнөсөөр юм үзэж харах хувьгүй хүн юмдагуу даа гээд л гомдож бухимдсандаа хоолой дээр нь бөөн юм тээглэнэ. Аав хүү хоёрын яриа үргэлжлэнэ.
  - Тэгээд тэр газар луу чинь хэзээ явах, хэдий хэр удахийм болдоо?
  - Ямарч байсан маргааш эндээс гараад, хоёр дахь өдөр визэнд орно. Виз өгвөл л явна шүү дээ.
  - Зардал мөнгө гэж учраа алдсан юм байдаг байхдаа?
  - Нэг нь л гэхэд ирэх очихын бараг хоёр сая болох болов уу.
  - Пээ бараг нэг хүний хөрөнгө шахуу юм болох нээ. Ээдээ дэмий байхаа
  - За тэр яахав бид нар болгочихно. Харин эндэх ажлаа л яадгийн байгаам. Уг нь нэг долоо хоноод л ирэхэд болно л доо. Цаадуулд чинь үүнээс илүү чөлөө зав гарах ч үгүй.
  - Ажил ч яахав. Маргааш Лутааг урагш нь Хадат руу гаргаад овоохой шиг юм бариад ганц нэг мөр ширвээд орхи гэвэл болох нь тэр. Уг нь арай л эрт байгаа юм. Амьтан орж мэднэ гээд эндээс нүүж чадахгүй бараг сар болчихов. Тэгээд арав хоногтоо гайгүй л дээ гэх нь одоо л нэг голынх нь үг гарав гэлтэй.
- Жийжээ дотроо “Америк гэдэг ч хэр баргийн хүн яваад байдаггүй газар гэдэг. Хүн болсных яваад нэг үзэхэд болохгүй нь юү байхав. Болдог л юм бол яваад ирэхэд энэ Хүрэнтийн хөндийдөө л үхтэлээ нүүр бардам. Бас энэ нэг амьтан гэснээ (Догоог харж) явбал хүн

болсондоо баярлах байлгүй чааваас. Нээрээ л энэ хоёр гэрээс гарах биш. Бид хоёр ч отруу ч (хот) тоотойхон орсон доо. Хүүгийн хүчинд тэр шүү дээ. Одоо охиныхоо буянаар бүр хол явах ч юм билүү” хэмээн бодно.

Жийжээгийн үг нааштай сонсогдож эхэлсэнд баргар нүүрэнд баярласан царай гэрэлтэх нь тэр жил нэг шараараа хуруунд нь гайгүй том бөгж хийлгэж өгснөөс илүүтэй мэт харагдана.

Хонь руу явсан Лутаагийн амнаас гарсан үг хээрийн салхины аясаар хөгжин нисэх бор шувуу мэт ам ам дамжсаар бэлчээр залгасан нутгийн хэдэн айлаас хүмүүсийн хөл Жийжээгийнхийг чиглэж эхэллээ. Тэртээ тэргүй хийх ажилгүй улсад “Жийжээгийн дарга болсон хүү нь ирж гэнэ” гээд аян шалтаг аман гудас.

Гацаа Готов, Шулга Очироос авхуулаад өвгөн Балдан хүртэл хөл нь хөнгөрөн иржээ. Лутаа ч хонио төхөөрч, Догоо гэдсийг хурдан шалмаг гэж жигтэйхэн арилгаад л, хүүхэд багачууд шуугилдаад, холгүй нутаглах хоёр ахруу нь хүүхэд давхиулсан нь мотоциклиэр пар гээд л ирцгээв.

Хүн хар ирсээр гэр дүүрчээ. Хоол унд буцлаад, айраг цагаа болоод зуны нимгэн гэр ч гэлээ халуу дүүгээд явчихлаа. Жийжээ дотроо “найр наадам болох нь илүүц ч гэлээ үр хүүхдийн минь сайн сайханд улс амьтан цуглаж байхад ганц өдөр яахав” хэмээн санана.

Хотоос ирсэн хүү нь гоё ганган хайрцагтай, шилтэй Хар Чингис, Шар Чингис, Атилла, Галдан бошгот ч гэх шиг есөн жорын архинуудыг гаргахад хүмүүс гар гар дамжуулан үзэж гоё ганганы нь шагшин магтана.

Гэтэл мэдсэн юм шиг сумын намдын дарга нар орж ирлээ. Хувьсгалт намын Лочин дарга, Ардчилсан намын Ганцог дарга хоёул шүү. Жийжээ тэднийг харснаа “үгүй юу билээ. Эд чинь зэрэг зэрэг юу болов. Нөгөө сонгууль нь дөхчихсөн юм байхдаа. Яасан хурдан юм бэ” хэмээн санана. Хүмүүс ч дарга нар дээшээ дээшээ биздээ. Лочин дарга ингэх л ёстой мэт дээшилсээр хамгийн дээр, Ганцог дарга араас нь дагасаар бүр Балдан өвгөний дээр гараад суучих ажээ. Дарга байх сайхан аж.

Тэд мэнд мэдэж, зуслан намаржаа, цаг агаар гэхчилэн ерөнхий зүйл ярьж байснаа доошилж хэвийн байдалд орж ирлээ. Лочин дарга архинуудыг харж

- Манайх ч мөн сайхан хийдэг болжээ гэхэд Ганцог дарга яаж дутахав

- Ингэж хийнэ гэдэг чинь монгол улс хөгжиж байна л гэсэн үг тийм биз. Энэ чинь ардчилалын л хүч. Бид чинь Чингис архи хийх нь байтугай Чингис ч гэж хэлж чаддаггүй байсан биздээ гээд л нэг их цэцэн үг хэлсэн мундаг хүн гэрийг тойруулан харна. Гэвч бүгд л “дахиад л улс төр” гэсэн янзтай дэмжих хүн ер алга.

Нам жимийг эвдэж Жийжээ

- Уг нь Чингис хаан хойд төрөлдөө монголдоо хүн болж төрсөн бол тун хэрэгтэйсэн. Даанч тэгсэнгүй архи болоод төрчих юмдаа. Тун тоогүй. Тэгэхдээ бүр ах дүү төрөл саднаараа шүү.

Эсвэл хэн нэгэнд нь хэрэгтэй болоод тэгээд төрүүлээд байна уу мэдэхгүй ээ.

“Жийжээгийн хэлдэг хоржоонтой ч гэсэн түмэн зөв санж. Үүнийг дэмжээд үг хэлчихвэл муу золиг чинь цааш нь хураачихаасаа сийхгүй” гэж өвгөн Балдан санаж жилийн дөрвөн улирал хонь дагаж үдээр шиг болтлоо хөхөрсөн нүүрээ илж

- Уг нь тийм. Гэхдээ идээний дээд гэж л залсан боловуу. Бодвол сайхан л эд байгаа даа гэх нь хурдхан амсах юмсан гэх шиг.

Хоолны эхнийх царан дээр гарч, өрөн дээр тавигдаж эхэллээ. Хоёр даргын өмнө эхний цар очиход Жийжээ хоёр хутга гарган нэгийг нь дарга нарын дунд тавиад нэгийг нь аяганы ёроолд үрж эхэллээ. “Хурц л юмсан” гэж бодсон Догоо бас л нэгийг бодоо биз хэмээн санаж дуугарсангүй. Олны дунд нөхрийнхөө урдуур дуугараад байдаггүй зантай.

Жийжээ хутгаа үрэх зуураа “Үзэл бодол таардаггүй энэ тэр гээд л байдгийн эд. Цөөхөн хүнтэй монголд тийм л их олон үзэл бодол хэрэгтэй байдгийн байхдаа. Идэж уухаа болохоор яадгийг харъя байз” гэж бодсон аж. Нэг хутгатай хоёр дарга жаахан харж сууснаа Лочин нэг огтолж, хутгаа Ганцог даргад өгч байна. Өнөөх нь нэг огтлоод буцаагаад өгч байгаа харагдана. Лочин дарга ахиад л огтлохыг харсан Жийжээ “эд нар ч ингэж л таарна. Цааш нь дамжуулахгүй байна шүү. Улсын юмыг идэж уухаа хүрвэл ингээд л идэх улс. Энэ хоёр мэдээж Балдан хөгшнөөс насаар бага шүү дээ. Гэтэл өнөө үед дарга байнаа гэдэг юм юманд эхэлж хүрэх арга зам, эрх дарх юм даа. За за би ч би . Үмх мах тавьчихаад ийм ч юм бодож суух” гэж бодохын зуур санаа нь зовсон Догоо

- Галхын ухаан хойноо гэж манай энэ яг хоол болохоор л гутгаа гурцлах болж гээд

- Хөөе одоо болоо байлгүй гэтэл бодолдоо болоод хутгаа мартсан Жийжээ

- За та минь хоол руу ойрт. Ид ид. Миний хүү наанаасаа задал гээд дунд хуруугаа гозогнуулан юм юм руу заана. Тэгээд

- Өнөө манай америкт байгаа охиноос урилга ирж гэнэ. Бид хоёрыг л газар үзүүлэх гэсэн юм байх гэтэл бүгд л

- Өө тэгээ юү. Ямар сайхан юм

- Үртэй хүн жарганаа гэж гэгцгээхэд бараг л явах нь тодорхой болсоныг бүрэн ойлгосон Догоо

- Харин тиймээ. Би ч бүр хөл газар хүрэхгүй л байна гэлээ. Хүү нь архи задлангаа

- Бас болоогүй ээ. Эхлээд визинд орно. Тэгээд зөвшөөрвөл явах юм шүү дээ.

Тэр баруунтайгаас шулга Очир

- Үгүй тэл виазанд олно гэж яадгийн? Гэж асуухад хүү нь

- Америкийн элчин дээр очиж ярилцлаганд ороод зөвшөөрвөл явна гэсэн үг

- Ялих ч яахав ялидаг юм байж. Виазанд олно гэхээл л ойлгохгүй юм. Хэл зэлэг том юм бол? Жийжээ ч яахав хэл балгийн юманд олчихоно. Халин Догоо л яадаг болдоо хэмээн ихэд санаа зовоход гэхэд Жийжээ

- Яахав дээ Очир минь! Явуулах эсэхийг шийдэхийг визинд орох гэж хэлдэг гэнэ. Ядаж виз гэлдээ чи виаз! виаз! л гэх юм гэтэл гэрээр дүүрэн инээд.

Мөнгөн аягатай Чингис явсаар Гацаа Готов дээр ирэхэд тэрээр босож

- Б..Б..Би нэг үг хэлчихүү гэтэл энд тэндээс

- хэрэг байна уу даа

- Гацааг сонссоноос хээр очоод хэвтэж байсан нь дээр гэх мэтээр төвөгшөөнө. Жийжээ наадмын өмнөхөн хэдэн хонио ноосноос нь салгахад Готовын нусаа татаад хэд хоног суусныг санаж

- За хэлж л байг л дээ гэлээ

- З..З..за гэж овоо эхэлсэнээ

- б..б..би чадахгүйнээ гээд аягатайгаа хөнтөртөл дахин гэр дүүрэн инээд болсоор энэ өдрийн бяцхан найр эхэлж марал мичидтэй зэрэгцэн өндөрлөлөө...

Хоёрдугаар хэсэг

Хэдийгээр шөнө хугасалж унтацгаасан хэдий ч Жийжээгийн хотынхон эрт босоцгоожээ. Хотооос ирсэн хүү л харин хамар тачигнуулан унтана. Жийжээ Лутааг дагуулан дунд хуруугаа гозойлгон энэ тэрийг зааж зааварчилж яваа харагдана. Тэрээр юм юманд санаа зовох тул нэг бүрчлэн хэлж байгаа нь тэр.

- хадатын ард очиж хэдэн мөр ширвээд орхи л гэнэ

- мал оруулчихав л гэнэ

- зав зайлхайндаа аргал түлш бэлд хэд хоногоос дахин бороошихоо мэдэш л гэнэ. Арваадхан хоног байхгүй байж магадгүй мөртөө бүтэн жил явчих гэж байгаа юм мэт л байх. Догоо ч зүгээр байсангүй. Өчигдөр тэр олны хажуугаар хэдий завандаа ч юм шахсан хоёр бяслагаа тэвэрчихсэн гүйж явах. Мөн тогооны өрөм, хэдэн уут хурууд, жаал нүдсэн борц уутанд хийж харагдана.

- Алив тэр хүүгийн машаанд сав суулга байна уу үгүй юү үзээдхээч

- Энэ барамнууд юм л авч явахаа мэдэхээс савыг нь буцаагаад авчрахаа мэдэх биш гэж аль ноднингийн хоёр бетоноо санан үглэнэ.

- Хөөе! нэг хонь үлдээхээ мартуузай гэж хашгирна. Бодвол хотын хүүдээ л өгөх гэсэн бололтой.

- За за мэдэж байна, мэдэж байна. Чи наад урдахаа л аялуулж үз гэнэ

Догоо нэг бетонд тараг хийн ирмэгийг нь хуруугаараа арчин долоонгоо

- За байз таг бас байхгүй гээд гялгар уут хайчилж хар хаймараар даруулж байгаа харагдана. Энэ мэтчилэнгээр хүн бүхэн дор бүрнээ сандарсан улс.

Хүү ч бослоо. Цай цүй боллоо. Хот орно гэхээс Жийжээ маань битүүхэндээ жийрхээд л байгаа.

Одоо өнөө хоёр маань өмсөж зүүх хувцас хунарын юм боловоо. Цаг ийм шахуу тул Догоо хичнээн сэтгэл нь хөөрч хурдаллаа хурдаллаа гэхэд яаж шинэ дээл хувцас хийж амжихав дээ. Сая наадмаар өмссөнийг нь гаргалаа. Жийжээ ойлгож байгаа тул нэг их юм хэлсэнгүй. Харин энэ шар өмднийхөө хээнд баахан дургүй. Цагаан сараар том бэр нь хар дугуй хээтэй шар үйтэн хуар дээлийн өнгө барьсым байж. Догоо өнгөрдөг наадмаар түүгээр нь дээл эсгэж. Жийжээд зайлуул нэг их юм орох биш дээ. Илүү гарчихаар нь өмд эсгэсэн нь дутмагдаад хоёр талаараа хээ нь таарахгүй зөрөөд баахан тал дугуй хээ гарчихаж. Үүнийг харсан Жийжээ

- Орос цэргийн машааны дугуй шиг гээд дурамжхан. Гээд яахав бас ч гэж үйтэн хуар тул дээлийн хормой дор хэсэг нь, овоо хэсэг нь гутлын түрийнд орчихно. Үлдсэнийг нь ханцуй нудрагаараа халхалж дөнгөнө гэж тооцоолоод өмссөн гэж байгаа. Жийжээ орос хувцасанд

тун дургүй. Хааяа сороочик гэдэг цамцыг яахав өмсөнө. Гэхдээ л хуруу хумс нь мууг хэлэхүү, нөгөө товч нь жижгийг хэлэхүү гахайн мөөм шиг энэ олон товчийг товчилж тайлах гэж бөөн төвөг гэх.

Явах суух ч яахав хүн бүр л хөдөлж байгаа юм болохоор цэгцэрч л байх шиг. Ганц болохгүй байгаа юм нь Жийжээгийн дотоод хүн байлаа.

Угаас Жийжээ энэ хөндий, аймаг сум, энэ нутагтаа бол хүн шиг хүн. Бүр хүн хүнээс илүү. Харин нутгаас гараад хот хүрээ орохоороо хүнээ байчихна даа. Сандрана, тэвдэнэ, айна, цочино. Уулгамчийг хэлэхүү цочихоороо орилно. Үнэндээ хоёр гурван удаа л хот орж үзсэн гэж байгаа. Чаддагаараа Догоогоо л хормойдох нь холгүй дагана. Эхийгээ дагасан хусрангийн бяруу шиг юм л явна.

Харин Догоо бол шал өөр. Гэрээс холдох тусам л толгой өргөөд л, сэтгэл санаа нь сэргээд л, нүд нь гялалзаад л, энэ тэндхийн дэлгүүр хоршоо, зах махаар явах дуртай. Цээжээ бүрхчих шахам хавгаст түрийвчээ өвөртөлчихвөл Жийжээгийн нэг гар нь мөнхийн уяатай. Отынхон айхтар бараг барьж явахад л авчихдаг улс гээд салахгүй.

Хотод очихоороо нэг юманд нугасаа алдтал дурлана. Тэр нь видео. За тэр вийдоо гэдэг чинь ёстой эр зориг харуулсан жаатай эд юмаа гэнэ. Хэрвээ нэг үзээд эхлэвэл хашгираад л... босож харайгаад л... араас чинь хөөе... өө хэлээд байхад... буудлаа буудлаа... хурдлаач... гэх мэтээр л сэтгэлээсээ үзнэ дээ.

Ач нарынхаа амнаас ганц нэг үг сурсан гэж байгаа. Шаварцнийгэр гэж лут амьтан юм даа. Нийгэр гэдэг чинь хар байдаг гэсэн. Энэ шар л юм даа. Тэгээд л Шаварцнийгэр гэждээ гэж ойлгоно. Нөгөө нэг нь орообот гэдэг төмөр хүн. Бас нэг том сармагчин байна. Их том юмаа. Тэр бүхнээ санаж

- От орохоороо нэг сайн вийдоо үзье байз. Танайд бий биз? гэхэд хүү нь

- Бий бий. Догоо тэндээс

- От гэнэ гот гээч гэхэд хүү нь татаж унатлаа инээнэ.

Гаднаас Лутаа орж ирээд

- Бор нүдэнг янзлах юмуу? Гэтэл

- Хэрэггүй, хэрэггүй хөлий нь боогоод машааны ард тавьчих. Одоо аялуулчихвал улцайчихна. Отын наахна очоод боломз. Догоо явж байгаа юм байна гэдсий нь шувтарчих байлгүй гэлээ. Дотроо “Отын наана зам дээр шахуу арьс нэхий авдаг зах байгаа харагдсан” гэж бас бодож амжина.

За тэгээд бүх юм жин тан болж Жийжээ жаахан сандраастай, Догоо баахан баярлаастай хоёр охиноороо сүүн цацал өргүүлсээр л гарлаа даа.

Жийп гэдэг машин сайхан ажээ. Мотор нь асаж унтрах нь бараг мэдэгдэхгүй, явдал суудал

зөөлөнтэй сайхан унаа. Явдлын сайханд нойр дутуу хоносон Догоо толгойгоо санжигнуулан дугхийж чимх нойр авна. Харин эцэг хүү хоёр энэ тэрхэнийг хүүрнэн зам хороон явна.

- Та аймгийн сургуульд хэдэн мал өгөхөөр боллоо гэсэн. Тэр талийгчийнх чинь өөрсдийн малаа яачихсан улс болохоороо танаас мах авах болов? гэтэл

- Яахав малаа барчихгүй юу. Хүү нь аймагт нэг юмны сэтэр зүүгээд тэрнээсээ салж чадахгүй суучихсан. Хар Бат өнгөрчихөөр хэн хэдэн малыг нь харж хандахав. Тэгээд л хэдэн хүүхэд нь хувааж аваад идчихгүй юу. Хүү минь одоо энэ хөдөөгүүр чинь малаа барчихсан улс захаас аван байна. Энд хийх юмгүй болсон улс чинь төв суурин бараадахаас яахав. Тэгээд тэнд очоод эсэн бусын юм хийгээд яваа хэрэг. Зарим нэг сүйхээтэй нэг нь ямар нэг юмны дарга болж авдаг бололтой. Өнөө үед чинь дарга гэдэг чинь нэг их мэргэжил мэдлэг шаарддаггүй тэгсэн хэрнээ нэр хүндтэй, эв нь таарвал энэ тэндээс юм цохичихдог “сайхан” ажил байна шүү дээ. Нэг л сайхан ярьдаг улс. Аргагүй ч юм. Ямар нэгэн юманд хүрэхийн тулд жоохон ч гэсэн юм чаддаг байх хэрэгтэй. Тэр нь л янз янзын юм ярьж хүний толгой эргүүлэх л юм шиг байна. Үүнийг хүүхдүүд та нар юу гэдэг билээ? Уран панаал гэдэг билүү?

- Одоо түүнийг чинь хошгоруулах, пиар (PR) хийх гээд янз бүрээр л нэрлэх болсон доо

- За тэгэж л таарна даа. Чи өчигдөр хараа биздээ? Ганцог гэж далчигар шар нөхөр. Сумын улаан булан хавиар л гүйгээд. Сумын багш магшийн хормой чангаад л явсан нөхөр одоо дарга гээд л айл айлд дайлуулсан, худал үнэн нь мэдэгдэхгүй бараг өөрөө ч ойлгохгүй юм яриад л яваа. Арав таван мал байхгүй түүнд үүнээс сайхан ажил алга. За наад Лочин ч гэсэн дээ ангийн байцаагч гээд л тэр жил нэг сүр амьтан ирээгүй юу. Сүржигнээд л өдөр шөнө ч хамаагүй айлын хонь мал үргээсэн, нохой шувуу шуугиулсан юм байсан. Одоо бас л нэг дарга. Хийж байгаа юм гэж юу байхав. Сонгууль дөхөхөөр л даллуулсан тарвага шиг юм л болцгооно. Тэр үеэр цаад томчуул нь хэдэн цаас хялайлгадаг шиг байгаам. Үгүй зүгээр л хэдэн барааны саван ганзагаласан архи үнэртүүлсэн улс л “энэ хоёргүй бол сум орон завхарч манай хэдэн мал хүртэл үхчихгээд байгаам” аятай л байдаг юм.

- Та ч хэдэн даргаа үзэхгүй юмаа даа.

- Үзэхгүй ч юу байхав. Юм хийхгүй улсыг бас хайрлаад байх ч сонирхолгүй л байна. Саяхан яавдаа. Манай мал мянга хүрлээ гээд дээрээс алгын чинээ цаас (өргөмжлөл) ирэхэд чинь чухам л танай мал өсдөг бидний ажлын сайных болтой юм ярьцгаагаад л, тэр цаасны ард малын хөлийн ч гэнэ үү нэг баахан татвар дагаж явааг эд мэдэхгүй шүү дээ. Зүгээр л хэд хоног манайд уяатай юм шиг өнжиж архи л гудрах гэсэн нь тэр. Түүнээс ч надад одоохондоо гай болсон юм алга л даа гэх мэтчилэн ярьсаар газрын холыг анзаарсангүй.

Хүрэнтийн хөндийгөөс тоос татуулсаар гарсан улс зургаа долоохон цаг давхиад хотод ороод ирэх. Хотод ороод ирэнгүүт Жийжээгийн байдал эвгүйрээд л Догоо руу шахаад л суух. Догоо

- Чи гэмдээ! цаашаа суугаач хар халуунд гэж хажиглана.

Хүүгийнх нь урд ирснээс өөр байранд орчихож, бэргэн нь аав ээж, цай хоол болоод явчихлаа. Тамхиа нэрчихээд вийдоо үзчих санаатай суусан Жийжээг хүү нь

- Усанд ор, усанд ор гэж шахсанаар гял цал болсон шаазан онгоцонд ус хийж орлоо. Гал тогоонд Догоо бэргэнтэйгэ ярьж суух.
- Урнаадаа одоо юу авч очдог билээ. Жаал ааруул , борц, өрөмхөн авч гарсан л даа гэтэл
- Ээ дээ тэр чинь ч нэг их хэрэг болохгүй л боловуу. Хил гаалиар ч гаргахгүй.
- Тэгвэл ч бүр балрана шүү. Хэр халуун газар бол? Дан дээл нимгэдэх боловуу?
- Гайгүй нь ч гайгүй. Гэхдээ та хоёр орчин үеийн хувцастай явбал... даана ч аав...
- Харин тийм. Цаадах чинь орос хувцасыг ёстой үзэхгүй. Нэг үгүй л гэсэн бол тэгээд л өнгөрөө. Аягүй бол явахгүй ч гэж байж мэднэ шүү гэж байтал ванны өрөөнөөс
- Догоо Догоо гэх дуунаар
- За бас яачихав. Хүнтэй ч ганц хоёр үг солиулчихгүй хэмээн ундууцана. Ер нь гэрээс гараа л бол энэ хоёрын байр солигдоно. Одоо бол бүх зүйл Догоогийн гарт орсон мэт.
- Энэ нуруу угаагаад орхио
- Хн! төө хэрийн нурууг чинь угааж ядах юу байна гээд Догоог ортол норсон гөлчгий шиг юм усан дотор сууна. Хувцасгүй Жийжээ гэдэг ямар олиг байв гэж.
- Алив наад савангаа гээд шудартал
- Үгүй чи зөөлөн гэм
- Ерөө ер. Арьс нь зумарчихаж гэнэ
- Наад муу нуруунд чинь сүүлийн хэдэн жил гар хүрээгүй юм. Угаажээ байтал улаан майк гараад ирж мэднэ шүү гэж хөөстэй толгойтой Жийжээ нүдээ жартайлган инээхэд Догоод аль дэвэн галавын улирсан баларсан сэрэл мэдрэхүй уугин асах мэт болоход түүнээсээ ичсэндээ
- Цаашаа хар. Цаашаа хар. Ядаж байхад улаан байдаг нь ч юув гэж дотроо инээд нь хүрэн жуумганана.
- Маргааш визэнд орно, ярицлаганд орно гээд хүн бүр л дор бүрнээ сандран байгаа тул өнөө хоёрт захиа сургамж өгсөөр. Харин Жийжээд мэдэж байгаа юм ер алга. Харахад бараг л явж чадахгүй бол сайн л биз гэсэн янзтай. Хоёр ачтайгаа хашгиралдаад байгаа нь вийдоо үзэж байгаа нь тэр. Бэргэн нь
- Ээж бид хоёр сая ламаас ирэхдээ жаахан элс авчирсан юмсан. Аавд нэг эвий нь олж байгаад өгчих юмсан гэтэл нөхөр нь
- Аав ч авахгүй л гэх боловуу, за би л нэг аргалахаас

- Өө тийм! Аав уг нь өмд цамц өмсвөл

- Хай! тэр ч ёстой бүтэхгүй. Гөжөөд унана. Ер нь ч тэгээд монголоороо орвол бараг виз өгчих болов уу гээд жуумагнах нь эцгийгээ нүдэндээ төсөөлснийх.

- Одоо тэгээд ч олон юм хэлсэний хэрэггүй. Самгардахын нэмэр гэснээр тэр оройн ажил дууслаа. Нөгөө өрөөнд Жийжээ орилсоор...

Вийдоодож, вийдоодож хажуулсан боловч шөнөжин машин тэрэгний дуу тасрахгүй нойр нь хулжина. Жийжээ Догоо хоёр өглөө босож аяга цай оочоод хүүгийн тэрэгтэй нөгөө айхтар визний газар ирлээ дээ. Жийжээгийн дотор түг түг.

Байшин ч уг нь нэг их сүртэй бишсэнж. Харин тэр тойрсон хашаа, өргөс тор, цагдаа магдааг хараад Жийжээгийн сүнс нь явчихгүй хайчихав. “ямар балуугаа хийж энүүгээр яваа юм бол ч” гэж бодогдох шиг. Дэмий л Догоогоо бараадан хоёр нудрагаа далбагануулан араас нь явтал Догоо гэнэт зогсоод хойноос мөргөөтөхөв. Догоо ч мөн өөрцгүй сандарч байгаа тул юун хажиглахтай манатай. Тэгтэл хүү нь

- За та хоёр ингээд яваад нэг өрөөнд орно. Тэгээд асуусан болгонд нь үнэнээсээ л хариулаад байгаарай. Худал хуурмаг юм байхгүй юм чинь айж сандрах зүйлгүй. Сандраад байвал харин өгөхгүй байж мэднэ шүү гэлээ.

Цаашаа орохын толгой дээр Жийжээ гэнэт нэг юм санав бололтой хүү рүүгээ эргэж

- Бид хоёр хэл мэдэхгүйш дээ гэхихжээ.

- Зүгээрээ орчуулагч байгаа гээд араас нь түлхэх шахам л оруулаад өөрсдийг нь шоолонгуй харах олны нүднээс дальдчин машин руугаа гүйх шахам явав. Хүмүүс “ийм хоёр амьтан тэнд очиж яаж ажил хийнэ дээ. Энэ хүү нь ч гэсэндээ хөөрхийсийг явуулж л байдаг, харахад гайгүй л юм харагдана” хэмээн өөрсдийнхөө бөндгөрийн хэмжээгээр дүгнэн бас зарим нь толгой сэгсэрч харагдана.

Өнөө хоёр мухар тахир хонгилоор явсаар нэгэн хаалган дээр ирээд чи ор, би ор болов. Догоо

- Өрхийн тэргүүн ухаантай юм бол ороо ч гэхэд болдогсон бол хүйсээ солиулмаар болсон ч яалт ч үгүй боллоо. Санаагаар юм бол эхлээд нүдээ оруулаад хармаар байвч болохгүй тул хаалганы бариулаас зөөлхөн татаж ямар ч байсан нүүрээ оруулав.

Өрөөнд байгаа хэдэн улс хэрэндээ сандран байгаа ч хаалга аажуухан онгойж бариулаас жаахан дээхнүүр нэг хачин юмны царай харагдахаар цочин бүгд л зэрэг зэрэг харав. Олон хүн зэрэг өөрлүү нь харангуут Жийжээ хурдхан хаачихлаа.

- Яасан бэ? гээд Догоо хаалга онгойлгоод Жийжээг түлхлээ.

Өрөөнд бие биенийгээ түлхсэн, зуларсан хоёр юм ороод ирэхэд бүгд л эвэртэй туулай үзсэн юм шиг л болов. “За энэ нэг хөглөрсөн хөдөөний юмнаас болж виз өнгөрнөө” гэж арай сийрэг нэг нь бодож амжина. Шилэн цонхны цаанаас консул нилээн гайхан харснаа доош

харах нь инээдээ барьж ядах шиг.

Аргагүй л дээ. Нэг их урт ханцуй, том нудрага болсон шар эрээн дээл, өмдийг хосоор нь өмсчихсөн жижигхэн нөхөр, ард нь өөрийг нь хоёр нугалчихмаар бүдүүн авгай хоёр биенээ нудралцахыг хараад инээд хүрэхгүй хэн байхав. Монголд ирээд жил гаран ажиллахад өөр дээр нь нэг л их цамц зангиа болсон боссын хуулбар маягийн хүмүүс орж ирэхээс ийм хачин улс ирсэнийг санахгүй. Консул хулгайн нүдээр тэр хоёрыг ялангуяа Жийжээг сэм сэмхэн харна.

Жийжээ орж ирснээсээ хойш нилээд хугацаа өнгөрсөн ч бие нь тайвширч өгөхгүй зогстол Догоо нударч ямар нэгэн юм зангах нь “нөгөөхийгөө” л гээд байгаа бололтой. Нөгөөх гэдэг нь өчигдөр вийдоо үзэж байх хооронд нь Догоо бэр хоёрынх нь ламаас авчирсан жаахан элс л дээ.

Уг нь цаасанд боодолтой л юм харагдсан, яагаад ч боочихсон юм. Ядаж байхад нөгөө муу хуруутай гарт нь таарчисаныг хэлэхүү дунд хуруу нь ямар агийх биш хий дэмий л үлдсэн дөрвөн хуруугаараа л оролдоод байдаг, оролдоод байдаг задардаггүй ээ. Дунд хуруу ийм хэрэгтэй байдгийг өмнө нь ер анзаарч байсангүй. Дээр нь Догоо гэж даалуун дээр булхайцах гэж байгаа аятай л нүүр ам нь татагнаад шавдуулна. Бас хэнэггүй царайлчих санаатай өнөө муу хоёр цэг шиг нүдээ уг санаа нь байдгаар нь томруулаад л энэ тэрийг харсан царайлж байгаа боловч хөндлөнгийн хүнд бол юу юугүй муурах нь уу гэлтэй л харагдана. Тэгж тэгж нэг юм амьд л хүн юм болохоор задлаадахлаа шүү.

Бас болоогүй ээ “тойруулаад цацаарай” гэснийг бодно. Даана ч Жийжээ өөрөө тойрч явахтаа манатай нүдээ ч аягандаа хөдөлгөж чадахгүй зогсоо. За тэгээд яахав дээ хойшохноогоо хоёул хэлхэлдэж жаахан ухарч нэг буланд очоод л муур шиг сэмээрхэн том нудраган дотроосоо элсээ шалан дээр шажигнуулаад л жаал гоожуулав. Тэгж ингэсээр байтал хэмжээтэй юм болохоор нэг юм дуусах шиг боллоо. Элсээ дууссан Жийжээ жаахан амьсгаа авч Догоогоо хартал муу бор царай нь хүрэн улаан юм болчихсон хүрлийгээд, хөлс нь цуваад амандаа нэг юм уншаад байх шиг. “Манай энэ чинь одоо ум ма ни бад ни хум гэж л мэднэ дээ. Арай тэрийгээ л уншаад байна гэж баймгүйм даа” гэж бодов. Ерөөсөө нэг их сандрах зүйл үгүй атал Жийжээгийн сүнс сүлд алга болж. Бодвол сүнс нь аль хэдийн гараад хүүгийн машаанд суучихсан бололтой.

Дараалал дөхөх тусам Жийжээгийн зүрх түг түг хийх нь бараг хажуудах хүмүүст сонсогдоно.

“Тэр шилний цаана байгаа тахианы дэгдээхэй шиг толгойтой шар сахалтай нөхөртэй учрах нь дээ” хэмээн бодон хялам хялам хийн харж зогстол нэг удаа харц тулаадхав. Сандарсан гэж юүхэвээ тэнгэр минь. Худлаа хоолойгоо засаад орхисон нь буруу дуугараад хахаж цацаад сүйд болчихоо шахав. Түүнийг харсан консул инээдээ барьж ядан доош харан сууснаа тэссэнгүй юү яасан түр орхиод гарлаа.

Хүмүүс “энэ нэг хоёр юмнаас боллоо” хэмээн гадарлаж өнөө хоёр луу хялалзана. Хонгилд баахан зогссон консулд “өнөөдөр ч харин хөгжилтэй өдөр шиг” санагдан, “ийм хоёр амьтан яаж тэнд үлдэхэв” хэмээн бодлоо. Буцаж орж ирэхдээ сэтгэлдээ манай хоёрт аль хэдийн виз өгчихсөн байлаа. Гэхдээ юутай ч тэр хачин хүнтэй ярилцаж үзэхийг хүснэ. Хэзээ хойно ч

гэсэн санаанаас нь гарахгүй дурсагдаж явах ч юм билүү хэн мэдлээ. Тэр бодолдоо анхаарал сарнисан уу эсвэл сайхан ааш нь хөдөлсөн үү хүмүүст

- Орой ирж визээ аваарай гээд л гаргаад эхэллээ. Мань Жийжээ энэ олон амьтанд ямар их буян болж байгаагаа яаж мэдэхэв. Хий дэмий л тэр утас шиг юмаар ярьдаг юм байхдаа гэж бодно.

"За байз сандараад л байна даа" гэж бодонгоо хүүгийнхээ тайван чөлөөтэй байдгийм шүү гэснийг санаж зогстол хазгай муруй хэлээр

- Жигжид! гэж дуудлаа. Мань хүн ч мэдэж байгаа юм алга Догоо л харин

- Чамайг дуудаад байгаа юм бишүү очооч гэхэд сая ухаан орж дөхөж очоод утсыг нь аваад л нэг их сүрхий хүн

- Драсс дрисс гээд л автал ар голруу нь Догоо нөгөө айхтар том бөгжтэй гараараа л нудраад авлаа даа. Байдаггүй ээ яг ясан дээр таарахыг хэлэхүү

- Хг-нн... гээд л явчихлаа. Гэтэл утасны цаанаас бодвол орчуулагч нь бололтой хүүхэн

- Та зүгээр үү? Яагаад байна? гэтэл

- Зүгээрээ хүү минь зүгээр гэх нь бүр овоо шүү. Түүндээ ч урамшив. Тайвширах ч шиг

- Та нэрээ дуудахад мэдэхгүй байна уу даа? Гэхэд

- Үгүй ээ хүүхээ! Манай нутгийнхан намайг нудрага Жийжээ л гэдгийм л даа... Тэгж эхлээд л асууж гарлаа. Хариулаад л байлаа. Ярилцлагыг ч нэг өглөө дөө.

- Охин чинь нөхөр болох хүнтэйгээ энд танилцсан юм уу?

- Тийм л шиг байгаа юм монш чинь

- Та хүргэнээ мэдэхүү?

- Зургийг нь харсан л даа. Бондгор шар хүү бий

- Ямар ажлаар энд ирсэн юм бол?

- За байз хэн билээ дээ. Аа тийм ! Нөгөө Ээсүүс гуайн ажлаар л...

- Хэн гэнээ?

- Үгүй ээ үгүй. Хээсүүс гуай л даа гэлээ

Ёстой нэг холионо гэдгийг үзүүлж өгөв. Консул тэсээд л байгаа харагдана

- Хэр удаан аялах вэ?

- Долоо хононоо хүүхээ

- Яагаад ийм богино хугацаагаар явах болов?

- Тэгэхгүй бол хүүхээ нөгөө өвс хадлан хэцүүднээ. Өнөө Лутааг үлдээчихсэн. Цаад үйлс чинь хамаг ажил баллаад хаяж мэднэ

- Лутаа гэж хэн юм ?

- Яагаав манай хүргэн. Өө чи ч мэдэхгүй л дээ нээрээ. Тэгэхээр энэ хүү ч бүр мэдэхгүй гэснээ хамаагүй юм залаад байгаагаа анзаарч амаа дарав

Консул ч тэр, ер нь бүгд л инээж авлаа даа. Тэгсэнээ

- Соорий соорий гэх шиг болоод нэг юм хэлсэн нь орой ирж визээ ав гэсэн гэнэ.

Эргээд хартал хөөрхий Догоо нь хөлс нь бурзайсан үйл тамаа эдлэх гэж байгаа амьтан нөгөө утсыг автал

- Та гэр бүлийнх нь хүн биз дээ? Та хоёр болсон гэлээ.

Мань хоёр ч нэг юм навсралдсаар гарлаа. Гарах зуураа Жийжээ өрөөний булан руу харц нь гүйнэ. Бодвол элсээ л харах гэсэн бололтой. Өрөөнд байсан улс бүгд л шоолон инээлдэхэд консул тэднийг их сүрхий харлаа. Тэд хэрхэн азгүйтэхээ мэдэхгүй. Жийжээ бол бүр төсөөлөх ч үгүй. Хүн шоолох ч дээ...

Хөлсөө шударсан, энгэр заамаа сэвсэн хоёрыг хүү нь тосч аваад

- За яав?

- Аа мэдэхгүй. Орой гэнэ үү өглөө гэнэ үү ав л гэнэ.

- За за болж болж. Хэр сандарав?

- Уг нь хөөрхий зүгээр ярьдаг л юм байна. Хий дэмий л сандарлаа

Гэхэд Догоо

- Айж ядаж байхад энэ нэг юм оросоор яриад байгаам

- Аав оросоор ярьж чаддаг юмуу? гэтэл Жийжээ хэнэг ч үгүй

- Ганц нэг үг хэлнээ гэж байнаа. Догоо

- Яриад байхдаа яахав дээ. Драсс дрисс-ээс өөр юу байдгийн гэтэл хүү нь инээж л байгаа харагдана. Жийжээ гэнэт нэг юм санасан аятай хүүгээсээ

- Чи ингэхэд яах болж байна?
- Би арван жилийн визтэй шүү дээ гэснээ
- Ажил ингэж бүтэж байгаа юм чинь хэдүүлээ нэг гарсаных тийзээ авчихья гэтэл
- Юу? Бас хаана очиж, ямар юмтай ярих болж байна? гэж илт сандрав
- Элс байхгүй яанаа гэж Догоо хашгирав
- Та хоёр бишээ. Ёо ёо! аав ээж хоёр одоо саваагаад хаячихымаа зүгээр. Онгоцны тийз байхгүй юү. Санаан зоргын асуудал.

Жийжээ дотроо “амьдралдаа тэр онгоц гээч юманд сууж үзээгүй яана даа. Энэ охиноос болж ч энд тэнд очиж хосоо шувтруулах нь дээ янз нь” хэмээн дотор нь эвгүйрнэ.

Нээрээ л Жийжээ яана даа...

Гуравдугаар хэсэг

Хэдийгээр ярилцлаганаас эсэн мэнд гарсан Жийжээ хүүгийнхээ машинд сууж амь аврагдсан мэт санагдавч энд тэндээс сигналаа чарлуулан давхилдах хотын машинуудаас цочин сандарсаар явна. Тэр их машины хажуугаар явган хүмүүс гэж зүрх авчихмаар улс байх нь гайхалтай. Машин явж байхад харсаар байж дайруулж үхэх гэсэн мэт урдуур нь хөндөлсөөд гараад ирэх нь үхэр малнаас дор гэлтэй. Тэр тоолонд Жийжээ орилон явах аж.

Хүү нь нэг байшин руу ороод төд удалгүй нэгэн далбагар цаас барьсаар гарч ирээд

- За ингээд тийзээ авчихлаа. Одоо манай ажил дээр очоод мөнгөө солиулчихвал ерөнхий ажил бүтэх нь тэр. Бидний ажил ч санасаныг бодвол бүтэж байнаа.

- Үдийн хойно нэг их гараад байх ажил байхгүй биздээ? гэх нь Жийжээ дотроо вийдоогоо хурдхан үзэх гэснийх

- Орой очиж визээ авна шүү дээ гэтэл Догоо

- Бас баахан юм ярихуу?

- Үгүй ээ. Зүгээр л өгчих байх

- Ёох! Хэмээн санаа алдана.

Цааш давхисаар хүүгийн ажил дээгүүр дайраад гэртээ ирцгээлээ. бэргэн нь

- За яасан? Болов уу? Нөхөр нь инээд алдсаар

- Боллоо боллоо гэхэд Жийжээ

- Ёстой нэг визэнд ормор гэж хараамаар юм байна гэсээр орж ирлээ. Хүү нь

- Аав! Май үүнийг түрийвчиндээ хийчих хэмээн баахан цайвар ногоон цаас өгөв.

- Энэ юу юм?

- Доллар

- Пэй! өнөө дойлуур гэдэг чинь энэ үү хэмээн баахан эргүүлж тойруулан үзнэ. Тэрээр “нилээн гайгүй сайн цаастай эд юм” хэмээн бодож байснаа

- Энэ хүн нь манайхаар бол Чингис нь гэсэн үгүү? Хэдий үед байсан улс вэ?

- Бараг л тийм. Гэхдээ яг үнэн дээ бол ерөнхийлөгч нь. Эднийд хаан гэж байгаагүй. Зуу гаран жилийн өмнөх хүмүүс.

- тийм байхаа. Манай Чингисийн зургийг бодвол хүн шиг юм гэх авч дотроо “Мяруусан

толгойтой хонь шиг хаашаа үстэй юм дээ. Тийм дээр үед ерөнхийлөгчтэй байсан хэрэг үү. За байз манайх чинь саяхнаас л ерөнхийлөгч энэ тэр гэж ярих болсон. Тэгэхээр америк шиг болоход өшөө бараг зуу гаран жил дутуу юм байна даа” хэмээн хар ухаанаар тунгаана.

Нөгөөдөр нь бэргэнээрээ гаргуулаад хүүтэйгээ гурвуул цэргийн улсуудад баахан шалгуулж аваад л цаашаа нарийхан хонгилоор ороод л явлаа даа. Одоо бас ч гэж хүүтэйгээ яваа болохоор арай дээр. Хоёулаа бол ч бас л сандрахаар аж. Хүү

- За хэдүүлээ нисээд Японы Наритагийн буудал дээр бууж хэдхэн цаг болоод л өөр онгоцонд суугаад бараг арваад цаг болоод очно доо гэлээ.

Жийжээ “япон гэдэг чинь самурайн гэсэн үг. Ямархуу улс байдаг бол” хэмээн бодон явтал гэнэт онгоц руу орчихов. Сумын улаан булангаас бараг том юм. Саруулхан гэж жигтэйхэн. Гэсэн ч мань Жийжээ сандарч эхэллээ. Хэн нэгнийг зуурч түшихгүй л бол болох шинж алга. “Зүгээр л байсансан яачихав даа. Би ч уг нь аав шүү дээ” гэсэн бодол эргээд хүүгээсээ жаахан санаа зовно. Чаддагаараа Догоогоо л бараадана даа. Жижигхэн дугуй цонх байхаар нь “түүгээр хардаг хэрэг” хэмээн цонхон талд сууснаа хажуудаа Догоогоо чангаасаар байж суулгалаа. Онгоц ч баахан дуу гаргаад л хурдалж эхэллээ. Хойд дугуй нь л болохгүй байна уу эсвэл хэт их ачаа ачсан уу хойшоогоо далийгаад л байх аж. Жийжээ ч болохоо байлаа даа. Чих нь шуугиад, дотор нь харанхуйлаад нэг гараараа сандлын түшлэгнээс, нөгөө гараараа Догоогоо тас зуурсаар хөөрлөө. Нүдээ хараад байх нэг л эвгүй тул аниж авлаа. Хичнээн ч удсын бүү мэд. Догоо ч бас өөрцгүй сандарч л байсан байлгүй яахав. Нилээн байтал Догоо хажуугаас нь нудраад

- Нүдээ нээ, нүдээ нээ гэнэ.

Хоёр нүдээ цувралдуулаад нилээн болгоомжтой нээлээ. Харин гайгүй шүү. Хэсэг хугацааны дараа хэн хэнгүй тайвширлаа. Нөгөө цонхоо гэнэт санаж санаандгүй хараад тэнгэрт байдаг үүлс доор нь байхыг хараад давхийн цочин

- Еэ бурхаан! гэж орилон биеэ барилан үзэв. Бодвол амьд байгаа эсэхээ шалгаж байгаа бололтой. Эргэн тойрон харсан хүмүүс ном сонин уншаад жигтэйхэн тайван. Гэсэн ч яг л нөгөө ертөнц рүү явахад ийм байдаг болов уу хэмээн санагдана. Догоогийн цаанаас хүү нь тонгойж

- Аав зүгээрүү?

- Гайгүй л юм шиг байна

- Одоо жаахан унт унт.

Ядахад өчигдөржин вийдоодсоныг хэлэх үү хэсэг дугхийгээд орхиж.

... Вийдоон дээр гардаг том хар сармагчинг бариад нэг торонд хийчихэж, гадаа нь бас нэг том эм сармагчин орилоод л цээжээ балбаад байх юм. Нэг харсан өнөө муу Жийжээ чинь бас тэр торонд сууж байна гэнэ. Дунд хуруугий нь тасдах гээд байгаа юмуу хаашаа юм. Жийжээ ч

яахав хашгирлаадаа. Хаа байгаа тэндээс Догоо даллаад байх шиг, хадлангийн талбай дээр Лутааг өвс хадаж байхад нь харсаар байтал дээрээс нь онгоц буухнээ. Лутаа мэдэж байгаа юм алга хашгираад л байлаа, хашгираад л байлаа...

Догоогийн угзралтаар Жийжээ сэрлээ. Хөлс нь цувчихаж.

- Орилоод байхын. Улс амьтанаас ичихээ яадгийн гэж байна. Урд хойдох хүмүүс нь эргэж хараад л жуумагнаад байна. Хүү нь

- Аав яасан зүүдлээ юү. Одоо жоохон сэргээ гээд үйлчлэгчийг дуудаж хүйтэн пиво авч аавдаа өгөв. Нойрноос дөнгөж сэрсэн Жийжээд хүйтэн пиво ёстой нэг сайхан орж байнаа. Архи пивонд нэг их дурлаад байдаггүй юм. Гэтэл дахиад нэгийг ч уумаар ч болох шиг. Хүүдээ хэллээ

- Аавдаа дахиад хоёрыг захиад орхи, хэд байдгийн бол? гэсэн

- Үнэгүй гэнэ. Жийжээд гоё сонсогдож байна гэж жигтэйхэн.

Үгүй яах вэ дээ. Үр хүүхдийн буянд сайхан л явна. Үе үе жаахан сандраад л яваа болохоос биш. Хүрэнтийнхээ хөндийгөөс аль хэдийн гарчихсан. Том түрийвчиндээ дойлуур гэдгийг хийчихсэн. Авгайгаа дагуулчихсан агаараар тэгэхдээ бүүр үүлэн дээгүүр яваа эр хүнийг ер нь яахийн» хэмээн бодогдоно. Нээрээ ч тийм л дээ.

Яг одоо бол Хүрэнтийн хөндийнхнөөс Жийжээ шиг яваа хүн нэг ч алга.

Юу үнэн бэ тэр үнэн. Догоо урд суудалдаа хөл нь тулаад нэг тиймэрхүү явахад Жийжээ тэгж байгаа юм алга. Хөлөө солбисон шиг, эсвэл сэлгэж ачаад л хачин яваа. Заримдаа хөл гар богинохон төрөх ашигтай аж. Нүүр царай нь тааламжтай нь аргагүй мишээгээд л хачаан хачин. Үйлчлэгч охин пиво өгөөд буцахад нь бас хараад авч байна. Богинохон банзалтай цагаан хөл солбин солбин цаашаагаа явахад араас нь харсан Жийжээ дотроо “тушаатай гунж шиг хаашаа янзын явдгийн” гэж бодсон хэрнээ нүд жартагнаад авч байна. Дахиад нэгийг задлан ууж суутал онгоцны араажавар нэг юм хэллээ шүү.

- Юу гэнэв?

- Хэдэн минутын дараа Бээжингийн дээгүүр ниснэ гэнэ. Та хоёр бие засвал одоо яваарай гэж хүү нь хэлэв Догоо босоод л явлаа гэтэл Жийжээ

- Ээж чинь мэдэх байгаа? Сайн хэлж ярьж өгөөрэй. Ээж чинь хэл ам муутай шүү гэчихжээ. Хүү жуумагнаж л байна.

Гэнэт Жийжээгийн дотор нэгэн санаа төрөв. “Бээжин гэдэг чинь хятадын нийслэл. Яг дээгүүр нь гарахаар нь хэдэн хужаагийн толгой дээр шээе байз. Дахиад нэгийг уунаа цус. Одоо жаахан тэсвэл боллоо” гэж бодлоо. Тэрээр бодохдоо хэдэн хужаа гудмаар явж байтал дээгүүр нь онгоц нисээд л дээшээ харахтай зэрэг л шээчих юм гэнэ дээ. Нөгөө хэд нь сандраад л байгаа нь нүдэнд нь харагдаж аазгай нь хөдөлсөн Жийжээ хамраа сартагнуулаад

гуяа алгадаад л инээж байтал Догоо

- Ёо ёо! Бөгс эргэх ч зайгүй газар байдгийн байна. Үгүй ээ энэ нэг юм чинь согтчоо юу даа гэсээр л суулаа. Жийжээ гоё бодлоо Догоод хэлмээр байвч дараа нь хэлэхээр шийдэн болив. Нүүрэнд нь инээд тодорсоор...Догоо гайхсаар...

Төдхөн л нөгөө уусан хоёр пиво нь давсаган дээр нь дарж эхэллээ. Мань эр тэсэж байнаа хөөрхий. Тэгтэл ашгүй араажавар дахиад нэг юм хэллээ шүү. Хүүгээсээ

- Сая юу гэсэн?

- Одоо Бээжин дээгүүр нисэж байна гэнээ гэтэл

- Би бие засахгүй бол болохоо байлаа гээд өндийтөл

- Өө аав одоо түрүүний хэлээд байхад, одоо хаачихсан. Том хотын дээгүүр гарахаараа хаачихдаг байхгүй юу гэтэл Догоо

- Хүүхэд шиг чи ер нь хаашаа юм бэ гэнэ. Жийжээгийн царай хүрлийгээд явчихлаа. Нилээн эртнээс тэссэнийг хэлэх үү, болохоо ч байлаа даа.

- Хэдий хэр удах вэ? гэсэн

- Хориод минут болноо л гэнэ.

Жаал сууснаа босож сандалнуудын түшлэгнээс түшлэг дамжсаар бие засах өрөөний үүдэн дээр очиж авлаа. Их чинэрхээрээ босож ч болдоггүй, сууж ч болдоггүй ёстой нэг баларсан эд чинь энэ бололтой. Жийжээ ямар амьдралдаа жорлонгоор дутаж явсан биш. Дуртай цагтаа, дуртай газраа л ...байсан юм чинь. Арай гэж нэг юм ороод л өмдөө тайлах гэсэн монгол өмднийхөө уяаг өглөө гарахдаа яаж бодохоороо тэгэж бодсын бүү мэд “онгоцоор дээшээ нисэхээр өмд доошоо шувтарч мэднэ” гээд чангахан уячихсаныг хэлэх үү, дээр нь хуруу хумс муутай хэлэх үү тайлагддаггүй, арай гэж л нэг юм өөрөө өөрөөсөө өмнө амжив.

- Ёох! гээд л цаашаа харсан Жийжээгийн толгой нь салганаад л зогсоно бодвол нэг юм хөнгөрч байгаа бололтой. Муу санаа биеэ отноо гэж...

Японд ирлээ л гэнэ. Хүүгийн араас Догоо түүний араас Жийжээ гээд хэлхэлдсэн гурван юм хүлээлгийн танхимд орлоо. Амьтан хүн харахгүй байхын арга алга тэднийг. Ялангуяа Жийжээг. Жаал сууснаа

- Энд ер нь хэр удахав?

- Бараг дөрвөн цаг болноо

- За байз нэг тамхилмаар байдаг

- Та тэр харагдаж байгаа өрөөрүү ор.Тэр тамхи татдаг өрөө.

Тийшээ нь харсан уг нь хориод метр газар санж. Даана ч ганцаараа явах болдог. Ямар Догоог цуг явъя гэлтэй бишдээ. Хэсэг сууснаа бодлоо “би ер нь хэрэг хийсэн биш юунаасаа ингэтлээ айна вэ. Өөрөө өөрийгөө л айлгаад байнаадаа янз нь” гээд бослоо. Тамхиа бариад л эргэн эргэн харсаар нөгөө өрөөрүү орлоо. Хүн ч алга. Гаансаа гаргаж нэрж аваад л манаруулж өглөө дөө. Тэгтэл хаалга онгойж нэг шар нөхөр ороод ирлээ. Марсайтал инээгээд л нэг юм хэлснээ гаанс руу хараад л нэг юм хэлээд байна. Ямар ойлгох биш өөдөөс нь инээсэн болоод л зогстол наашаа дөхөөд байна шүү. Нүднийхээ булангаар хараад л хурдан хурдан сорж гарлаадаа. Тэгтэл нэг юм хэлээд гаанс руу нь заагаад байна. “Манайхан шиг л тамхилдаг юм байхдаа” түүний тамхийг хяламхийн харж “энэний энэ тамхи ч дээ нялуун солиг. За яахав нэг сорсон болохоос” гэж санан гаансныхаа соруулыг ханцуйгаараа арчиж арчиж өгсөн ашгүй өнөөх нь толгой сэгсэрч байна. Ойртож ирсэн нөхрөөс жигтэйхэн эхүүн үнэр үнэртэхэд “яасан эсгэлэн үнэртэй нөжөв” хэмээн бодов. Манай хүнээс ямар үнэр үнэртсийн бүү мэд...

Тэндээс цаашлан бас нэг онгоцонд сууж хөөрлөө. Жийжээ нэг үеэ бодвол сандарч мэгдэх нь бага овоо шүү. Одоо хүүтэйгээ зэрэгцэн сууж юм ярьж явна.

- Дүү чинь одоо ийм хол явж сурах хэрэгтэй л байсым байхдаа.

- Уг нь энэ оронд нь ирээд хэл усыг сурвал ч яаж ч бодсон илүү л дээ. Тэгээд ч өнөөх нь эндээ байх сонирхолтой шиг.

- Тэр нь одоо хэр хүн бол? Чи ер нь мэдэхүү?

- Монголд байхдаа манайхаар орж гардаг л байсан. Яриа хөөрөөтэй зүгээр л залуу байсан. Одоо тэгээд сэтгэл санаа нь таарч байвал аяа гэхэв дээ. Гадны хүнтэй суух нь ерийн л үзэгдэл болж байна. Харин та очоод битгий орсоор мэндлээд байгаарай. Сайн байна уу гэхийг Hello, Hi гэнэ шүү дээ. Жийжээ амандаа

- Халоу, халоу гэж хэлэнгээ “за бараг халуун хүйтний хавьцаа л юм байна” гэж тогтоов Нөгөө үгийг нь

- Хаая хаая гэснээ “за үхэр малд хашгирч байгаа юм шиг” гэж тогтоов

Тэгээд унтаж босон явсаар арваад цагийн дараа хөшсөн дээр нь амьдаараа үнэр орчих шахсан юм л ирэх газраа ирлээ.

Бас баахан шалгуулсаны эцэст овоо зайтай чөлөөтэй газар гарч ирээд хүү нь

- За одоо бүх юм дууссан. Энэ Урнаа хаачиваа? Та хоёр эндээ байж бай би утсаар ярьчихаад ирье. Битгий ийш тийшээ алга болчихоорой гэж хэлчихээд нэг тийшээ явчихав. Нэг үеэ бодвол Жийжээ сандарч тэвдэх нь бүр гайгүй. Юм үзэж нүд тайлж байгаа бололтой.

Хүн гэж бужигнасан, гял цал болсон буудлын том танхимд Жийжээ элдвийг харан сониучирхан сууна. “Мөн олон янзын хүнээ, ёстой нэг есөн жорын улс байхым даа. Амьтаны хүрээлэн гэдэг шиг хүний хүрээлэн гэвэл ийм л байдаг байх” хэмээн бодон сууснаа гэнэтхэн нэг тарган гэж учиргүй хар авгайг хараадахав.

Тэрэг шиг юм түрэн яваа хар авгайн хөх дэлэн гэж учир алга. “Хамгийн сайн гардаг халзан үнээний дэлэнг урдаа хоёрыг зүүчихсэн юм шиг. Үгүй ээ тэр бөгс мөгсийг ээ яаж хураахаараа ингэж хураадаг байнаа. Аягатай цай тавьсан ч тогтмоор харагдана. Идсэн уусан нь буцаж гардаггүй байх. Яаж ийм юманд нүх сүв байв гэж” хэмээн бодтол гэнэтхэн Жийжээд вийдооны орообот санаанд орлоо. “Хөгжилтэй оронд орообот гэдэг юмаар цэвэрлэгээ хийлгэдэг гэсэн” гэж санагдаад очиж үздэг хэрэг гээд араас нь хартал хариугүй булан тойрохнээ. Босоод чавхадчихлаа. Хөнгөн шингэн хүний бас нэг гай нь энэ. Булчин шөрмөс, дөрвөн мөч нь бодсон бодолтойгоо зэрэг ажилласнаас болсон хэрэг.

Гялгар чулуун шалан дээр монгол гутлын ширэн ул халтиран тэнцвэр алдаад хоёр гараа савчин байж арай гэж биеэ татаж аван нөгөө хар авгайн урд гарч зогсож авлаа...

Залуудаа учирч л явсан олон харчуулын яг хэний нь хүүхдийг нь сайн мэдэхгүй ч осолдохгүй өөрөөс нь унасан бага хүү нь хар тамхи хэрэглээд байх болсоныг нь мэдсэн хар авгай санаа нь зовон бодлогоширч явтал хаанаас гараад ирсэн бүү мэд нэг тагжийсан, нүдгүй шахам шар эрээн юм урд нь сүүтгэнэн гарч ирээд хоёр урт юмаар савчаад унахаар цочиж үхэхээ шахан амаа аймаар том ангайн цахиртсан хоолойгоор

- Оо! My god! хэмээн хашгирахдаа хоолойн дээр нь юм тээглэн хоёр гараараа цээжээ ээлжлэн балбана.

Энэ лав орообот хэмээн бат итгэсэн Жийжээг урд нь арай хийн гарч зогсоход өнөөх нь харин амаа аймаар ангайн хүн шиг орилоход Жийжээ айсан сандарсан зэрэгцүүлэн

- Ээ! ямандагын голоо! хэмээн муухай чарлаад буцаад эргээд харайлаа. Амь аврагдахын түүс ийш тийш хартал ашгүй таньдагаас Догоо харагдана. Араар нь тойрч ороод зуурсан чигтээ таг. Амьсгаагаа жаахан дараад тохойн доогуур нь шагайгаад хартал ашгүй араас нь ирсэнгүй. Догоо л

- Яагаад байгаа улаан сухайв дээ. Амьтан хүнээс ичихэд яанаа гэж үглэнэ. Жийжээгийн сүүлийн үйлдэл арай дэндүү учраас Догоогийн амнаас хатуу үг гарч байгаа бололтой. Жийжээ ч түүнийг анхаарах сөгөө алга. Өвгөн дарханы тулман хөөрөг шиг уухчин зогсоно. Тэнд байсан хүмүүс тэр хоёрыг гайхахын дээдээр гайхан харна. Зарим нь толгой сэгсэрч харагдах нь дургүйцэж байгаа шинжтэй.

Амьсгаа дарагдаагүй шахам байтал хүүхдүүд ирлээ. Охин нь гэж овоо бондгор хөөрхөн махтай юм байсан нь танигдахын аргагүй юм болж. Аав ээждээ үнсүүлээд

- Аав! энэ манай нөхөр гээд голийсон бүдүүн Ухаа ягаан юмыг заав. Саяын сандраа нь бараг гараагүй байсан Жийжээ эгээтэй л дахиад орилсонгүй.

Гэхдээ тэр дороо сэхээ авсан Жийжээ мэндэлдэг юм болоод хүйтэн билүү,халуун билүү гэж гараа явуулах зуураа бодонгоо

- Хү..хү... гэж амандаа бувтнасан нь арай биш болох шинжгүй харин

- Ха... гэсэн нь нилээн дөхүү санагдаж хоёр гар уулзахын даваан дээр
- Халоу гэж хэлж амжив. Харин тэгэхнээ нь өөдөөс нь өнөө Ухаа ягаан
- Сайн байна уу? Гэж монголоор хэлэхээр нь мөн л зочиж
- Ээ! эцэг чинь ээ гэж энэ чинь монголоор яриад байгаам бишүү хэмээн хашгирлаа

Догоо хажуугаас нь

- Аяар гэмдээ чи! Чи ямар хонин дээр ганцаараа яваа биш гэлээ.

Түрхэн зуур юу болоод байгааг Жийжээ мэдэж байгаа юм алга. Өнөө бармын хар авгай санаанаас нь гардаггүй дээ. «Гараа цээжиндээ савлаад л... Үс хялгас нь л бага болохоос өмнөх үетэйгээ ч мөн адилхан юмдаа» гэж санаж явлаа. Тэгтэл охин нь

- Аав ч англиар мэндлээд л мундаг юмаа гэтэл Жийжээ

- Ээжийг чинь бодвол мэндлэхдээ ч нэг юм орос англитайгаа гэгчихжээ. Хүү нь тэнд инээгээд л яваа. Охиныхоо үгэнд урамшсан Жийжээ Ухаа ягаантай дахиад нэг янзаар мэндэлье юү санагдаад за байз юу билээ. Нэг тийм үхэр малд гэснээ

- Хө.. Хөж энэ ч арай бишээ. Ха.. Хаая гэснээ энэ л нэг төстэй юм. Тэгээд

- Хаая гэтэл өнөөх харах ч үгүй байна. За төвөг төвөг гэсээр цаашлав.

Ер нь бол Жийжээ англиар төвөг ш дээ...

Гараад ирсэн уртаа гэгчийн хар машаан сунайгаад л... Жийжээ түүнийг харж вийдоон дээр гардаг баячуудын унадаг хар машаан мөн болохыг танив. Дотор нь орсон чинь жигтэйхэн урт.

- Пэй! энэ чинь шагай харваж болмоор эд шив дээ гэтэл хүү нь

- Бараг л болно доо гээд дүүгээсээ

- Танайх хэр хол вэ? Гэж асуулаа

- Нилээн зайтай. Ноорт руу. Хай вэйгээр л яваад байна даа гэнэ. Гэтэл Жийжээ

- Чи чинь ямар хэлээр яриад байна даа хүүхээ

- За за аав. Манайх нилээн зайтай . Хурдны замаар л яваад байна даа

“Хурдны зам гэж бас ямар чөтгөр нь байна даа” хэмээн бодно. Төд удалүй машаан хурдалж байгаа юм байлгүй чих нь шуугиад нэг л эвгүй. Сандарч тэвдэхээ бараг мартах шахсан Жийжээ эргэн санаж Догоо руугаа гараа явуултал

- Үгүй чи! гувшаа хурга шиг хүнээс зуурчихым гэж үглэн хажиглана. Охин нь тэр хоёрыг харж

жуумганана. Харин хүү нь иймэрхүү юманд аль хэдийн ижил дасал болжээ. Жийжээ нөгөө Ухаа ягааныг цуг явааг санаж санаа нь жаахан зовно.

Яван явсаар охиныдоо ирлээ. Хоёр давхар том байшинд байх аж. Догоо гэр доторхыг нь, Жийжээ гаднахыг нь гайхан шагшин үзнэ. Жийжээ тэр их мод, зүлгийг их гайхаж байлаа. “Нов ногоон юм. Манайхаар бол голын ширгэ л юм даа. Хиймэл юм болов уу гээд үнэрлэж үзсэн өвс нь ч өвсөө. Харин жаахан шимгүй л болов уу. Сууж үзсэн чинь чийгтэй гэж учиргүй. Сайхан чийгтэй хөрстэй юм. Юу чиг байсан ургачихмаар, бараг би ингээд зогсоод байвал ургачихаж мэдмээр” гэж бодно. Оройхон охиных нь найзууд, бас энд байдаг зарим монгол хүүхдүүд ирцгээлээ. Бүгд л мэнд усаа мэдээд л сүрхий. Бас энд төрсөн гээд хэд хэдэн жаахан юмнууд. Зарим нь ч нялх юм. Зарим нь ч овоо болчихож. Хүмүүс эхлээд овоо манай хоёртой ярилцаж байснаа хоорондоо халж эхэллээ. Охин нь

- Аав ээж хоёрт ор засчихсан шүү. Ядарч байвал унтаарай гэнэ. Маргаашнаас хэдүүлээ үзэх юм ихтэй шүү. Аав ч гэсэн эртхэн амар гэнэ. Догоо ч ядарсан бололтой хажуулаад өглөө. Жийжээ харин хэдийгээр нойр нь солигдсон ч гэлээ хэрэгт дурлан тэдний яриаг жаал сонсов

- Танайх ямар хаат байнаа. Эй сийгээ залгаач гэнэ. Охин нь босоод ханандаа нэг юм дараад орхитол нэг их дуутай л болохоос сайхан хүйтэн салхи үлээж байна. Жийжээ гайхаж л суугаа.

- Энэ чинь дажгүй тэрий бэдрүүм байна ш дээ

- Харин тийн, кийтчэн нь найес байгаа биз

- Чи нөгөө ажлаасаа гарчихаа юу?

- Харин тиймээ. Бэй бийгээ дэй кэйрт өгч чаддаггүй ээ.

- Тэгээд ч манай оофийс даун таун луу нүүгээд, би яаж хаа байгаа вээстээс явах вэ дээ.

- эгч чинь яасан бэ?

- Лийвинд орсон. Хумс нь их слөүв гэнээ. Тэгээд тийп мийп нь муу гэнэ

- Нөхөр нь ирээгүй юү?

- Нөхөргүй ш дээ. Саяханаас цаадах чинь бойе фрэндтэй болсоон. Тэр нь тарааканд явдаг. Чээк овоо авдаг гэсэн гэх мэтчилэнгээр хоорондоо ярих ажээ. Жийжээ уг нь сийрэгхэн ухаантай юмны учрыг тунгаахдаа даана ч нэг даамгайсан. Харин одоо бол ойлгох юм юу ч алга. Хий дэмий л би согтоод байна уу эсвэл эд нар монгол биш юмуу гэж санана. Гэвч охин нь тэр дунд нилээн идэвхитэй яригчийн нэг ажээ. Хий дэмий л ангайж сууснаа нөгөө өрөөнд орж хүүхдүүдтэй жаахан тогломор болох гэсэн тэдний хэл бас үл ойлгогдоно. Гэвч тэднийг харж “өвөө эмээ гэж мэдэхгүй амьтад” хэмээн өхөөрдөн нэг жаахан охин руу Жийжээ хошуу цорвойлгон дөхтөл өнөөх нь

- Моондстор, моондстор гэж Жийжээг заан уйлав. Ээж нь гарч ирээд

- Яасан хайний. Бэй-бий нь яагаад уйлсан бэ. Доонт грай л гэнэ.

Жийжээд орноос өөр очих газар олдсонгүй. Нөгөө өрөөнд ортол Догоо нойрмоглон

- Унтахгүй ямар юмаа хийгээд сүг сүүдэр шиг хүүхэд уйлуулаад яваа юм бэ. Унт одоо цаад хүүхдүүд чинь өглөө эртхэн гаръя гээд байсан. Бүгчимдээд байсан сайхан сэрүүхэн болох чинь гэтэл Жийжээ

- Эй сий, эй сий гэж нэг их мэдэмхийрэв

- Юу юм тэр чинь

- За за хүйтэн салхийг хэлдгийн. Юм мэдэхгүй ээ бас

Төд удалгүй сандал ширээ дуугараад л, хүмүүсийн дуу нь бүгд л явцгааж байгаа шинжтэй болоод явчихлаа. Тэгсэнээ л яг хаалган дээр ирээд л бүгд л зэрэг зэрэг

- Баая ,баая гэгцгээв. Овоо унтах гэж байсан Жийжээ гайхаж хоцров. “үгүй ээ одоо зэрэг шахам идхээрээ ингэдэг юм байхдаа. Би ч бас идсэндээ” гээд өөрийгөө чагнасан нь гайгүй л шиг.

- Чи сонсов уу? хө гэтэл Догоо нойрмог ч гэлээ

- Харин тийм. За за хүмүүсийн юу яах нь чамд ер нь ямар хамаа байнаа. Цувж уваад болох л байлгүй. Чи зүгээр унтаж үз. Чи ер нь сүүлийн хэдэн өдөр эрүүл өвчтэй нь мэдэгдэхгүй хачин байгаа шүү...

Дөрөвдүгээр хэсэг

Маргааш өглөө нь бүгд босцгоож өглөөний цай гэж шувууны хоёр өндөг бас бус амттан. Охин нь тэднийг ирнэ гээд их л бэлдсэн бололтой. Охин нь

- Бүгдээрээ хэд хоног сайн юм үзнэ дээ. Аав ээж хоёр биед амар л хувцастай байх хэрэгтэй дээ гээд аавдаа

- Май үүнийг өмсөөд үзээ гээд нэг богино өмд өгөв.

- Өө! үгүй үгүй гэтэл Догоо

- Чи ядаж өмсөөд үз л дээ энэ чинь. Хүүхдийн сэтгэл бодохоо яанаа гэнгүүт Жийжээ дуртай дургүй өнөөхийг өмсөв. Хөл нь гэж нарийхан, өвдөгнийхөө тэрүүхэнд майжигдуу юмсанж. Хүн бүрийн нүдэнд нэг л биш. Жийжээ өөрийгөө том толинд харснаа

- Үгүй ээ! ямар эврээр нь газар шаачихсан үхсэн ямааны толгой биш дээ гээд бөөн уур Ашгүй хүү нь

- Аав өөрийнхөө хувцасыг л өмс. Дээлээ харин яадаг юм байгаам. Охин нь

- Дэлгүүрүүд уг нь АС-тэй юм чинь халууцахгүй л дээ гэсээр хувцасны асуудал нэг тийш болох шиг.

Аялалд гарахаасаа өмнө дэлгүүр орж зургийн аппаратнаас авхуулаад хэрэг болох юмнуудаа авах юм болов. Мань хоёрт бол босго даваад гарлаа л бол бүх юм сонин хачин тул цугтаа л явна гэцгээв.

Нэг их гял цал болсон, амьтан хүн бужигнасан дэлгүүрт ирцгээв. Хүн бүр тус тусынхаа юмыг хөөж, Жийжээ овоо хүн шиг болчихсон лангуу хоорондуур зарим нэг юмыг барилж үзсэн шиг нүд хужирлан яваа. Том нудрага нь л саад болохоос бусдаар бол дажгүй шүү. Гэтэл нэг мэдсэн ганцаараа болчихож. Өлийгөөд харсан нь Ухаа ягааны толгой харагдана. “За яахав тэд энэ хавьд л яваа биз” гэсхийгээд үзэж байсан юмаа тавьчихаад цааш эргэтэл хаанаас ч юм нэг хүүхэн гараад ирчихсэн өөртэй нь юм яриад байна. Ойлгохгүй юм чинь яахав хоёр мөрөө хавчихаад эргэтэл гараас нь зуураад утас шиг юмаар ярьсан нь төдхөн хоёр цагдаа хүрээд ирлээ дээ. Өнөө Жийжээ бүлтгэнэж хоцролгүй яахав. Ийш тийшээ харлаа. Өнөө барамнуудаас нэг ч харагдсангүй. Цагдаа ч гартай нь ноцолдоод уналаа. Яагаа ч үгүй байхад хүрч ирээд л ноцолдоод унахаар хүн л юм болохоор арваганана биздээ. Хорхой хүртэл тэгдэг байгалийн жам юм чинь.

Хэрэндээ хөмхийгөө зуучихсаныг хэлэхүү, хэл мэдэхгүй амьтан хий дэмий л

- Хн..хн гээд л хүржигнээд л байлаа.

Хамаг биеэ чангалахаар бүх булчин шөрмөс дотогшоогоо атирдаг юм хойно доо. Бодвол хоёр гар нь атгаатай байсым байгаа биз. Цагдаа гарт нь юм байгаа эсэхийг үзэх гээд байгаа

бололтой нудрагыг нь хойш нь болготол байдгүй дээ. Дунд хууруу «Май чи муу» гэсэн байдалтай. Цагдаа харангуутаа царай нь хувьсгээд л нэг юм хэллээ. Шартай ч лүд таарч базарваань.

Хоёул чирээд, чирээд юу байхав дээ сугадаж өргөөд аваад гарах нь дээ.

За даа болохоо ч байлаа даа. Уг нь Ухаа ягааныг дуудвал гэж санах. Даана ч ямар Ухаа ягаанаа гэлтэй биш.

- Урнаа! Урнаа! гээд л чарлав. Хоолойноос нь гарч байгаа дуу хоолой ч гэж нэг сөнөчихсөн юм дуугарна. Тэр ч дүүрсэн.

Хаалгаар гардагийн даваан дээр

- Аав! гэх шиг. Нүдний булангаар харсан ашгүй тэр хэд гүйж яваа харагдана.

Тэр хооронд манай хүнийг нэг их гэрэл эргүүлсэн машины хаалга онгойлгоод толгой дээр нь дарж ирээд л хийчихлээ. Сандарсан Жийжээ гарах гэж оролдсон нь хаалганд нь бариул ч алга. Эргээд харсан нь Ухаа ягаан охин хоёр нь цагдаатай уулзаж байгаа бололтой. Догоо л хий дэмий гараа савчаад л үглээд байгаа харагдана. Төдөлгүй цагдаа ирээд машинаа асаагаад л хөдөллөө. Эргээд харсан нөгөө хэд араас нь хөдөлж байнаа.

Жийжээ хэзээний жаахан хүүхэд шиг өвдгөө нугалж борхирч, суугаад машины арын цонхоор хараад, сандран амандаа юм үглээд яваа нь үнэхээр өрөвдмөөр. Яван явсаар нэг байшинд ирээд өнөө муу Жийжээг чинь сугадаж өргөөд нэг төмөр сараалж руу хийгээд түгжээд авлаа. Одоо яанаа та минь ээ.

Хөөрхий муу Жийжээ сүнсээ тавьчихсан амьтан ийш тийш хэрэндээ бүлтгэнэн сандарч тэвдсэн харцаар хартал тэр сараалжинд нэг хар хүн байсныг сая харав. Өнөө хар сууж байснаа Жийжээг ихэд сонирхон босоод ирэв. Ямар том амьтан байсан гээ. Жийжээг бол хоёр нугалаад цаана нь бас илүү гарахаар аж. Тэгсэн нөгөө хар Жийжээгийн хувцас хунарыг харж, барьж баахан юм ярьснаа, хэл ус мэдэхгүйг нь гадарлаад буцаад суучихлаа.

Бараг хориод минут болсоны дараа өнөө цагдаа эргэж ирээд марсайтал инээн сараалжаа онгойлгон Жийжээг гаргалаа. Энэ удаа нэг их зуураад байсангүй дагуулан явсаар нэг өрөөнд ортол ашгүй нөгөө хэд ирчихэж. Муу Догоо л уйлж сууна. Охин нь

- Яанаа ааваа таныг бүр айлгаад хаячихлаа гэнэ.

Жийжээд бүр хэлэх ч үг олдсонгүй. Эм хүн юм бол уйлахсанж. Хэл ус мэдэхгүй, чадал муутай хүн гэдэг хүний газар хэцүү бололтой. Өнөө цагдаа л

- Соорий соорий гэх шиг болоод баахан юм яриад байна. Жийжээ ч хурдхан явахын түүс. Гарч машиндаа сууцгаагаад хэсэг чимээгүй болцгоов. Хэн хүнгүй л сайхан байцгаасансан. Одоо таг. Хэсэг дуугүй байснаа Жийжээ нэг их амьсгаа авч

- Яагаад намайг ингээд унав?

- Таныг эхлээд хулгай хийсэн гэж ойлгоод цагдаа дуудаж. Тэгээд цагдаа нар ирээд таныг шалгах гэсэн та ойлгохгүй байхаар нь гарыг чинь үзэх гэсэн чинь та эсэргүүцээд сүүлдээ бүр дунд хуруугаа гозойлгосон гээд энд аваад ирэхгүй юү.

Энд чинь хүнрүү дунд хуруугаа гаргавал муухайгаар доромжилсон болдог юм. Тэгээд ч бүр цагдаа руу шүү.

- Үгүй би тэгээд энэ атийхгүй хурууг чинь яахым болж байна.

- Харин тиймээ энэ цагдаа сая л нэг юм ойлгоод танаас уучлалт гуйж гуйж явуулж байгаа нь энэ гэлээ. Жийжээ хий дэмий л дунд хуруугаа атган явна. “Том нудраган доороос л миний гар хуруу харагдахгүйгээс тэд намайг хулгайч гэж санажээ дээ. Хэцүү ч юмаа даа. Нэг их даарахгүйгээс хойш дээлээ тайлахаас даа” гэж санан дээлээ тайлж охиндоо өгөөд

- Дээлээ ч яахав тайлчихлаа. Харин энэ хуруугаа яадгийм байгаам гэх нь бодит байдалд эвлэрхээс өөр аргагүй болсон мэт. Гэтэл Ухаа ягаан хуруугаа тойруулаад л нэг юм зангаад яриад байна. “Миний муу хурууг л тайрах л юм яриад байнаа даа муу туучий чинь. Тэгнэ байхаа чи” гэж санан Жийжээ хялалзаж суутал охин учиргүй баярласан шинжтэй

- Тэгье ааваа гэнэ

- Юу яриад байгаам үгүй, одоо бүр байчихаад...гэтэл

- Аав юу ч ойлгоогүй байж. Хурууны лентээр хуруугий чинь боочихъё. Тэгвэл хүмүүс таныг хуруу нь өвчтэй хүн байна гэж ойлгоно.

Тайруулснаас мянга дахин дээр сонсогдсон тул зөвшөөрлөө...

- Нэгэнт л чи бид хоёр энэ нутгийн ёс заншил энэ тэр юыг мэдэхгүйгээс хойш энэ хэдийн үгээр шүү байж байгаад буцвал зүгээрсэндээ Жийжээ минь гэх Догоогийн учирласан дуу Жийжээд нэгийг бодогдуулаад авлаа. “Нээрээ ч дээ. Би чинь энэ газар үнэхээр хэн ч биш байна шүү дээ. Би ямар Хүрэнтийнхээ хөндийд яваа биш. Муусайн хүүхдээ ч зовоогоод, өөрөө ч айж самгардаад, аягүйтвэл шоронд ч орж мэдэх газар байна” хэмээн элдвийг эрэгцүүлэн сууна.

Энэ байдлыг ажигласан Догоо “одоо нэг хэсэг гайгүй байх байгаа” гэж бодох нь тэмээ хариулсан хүн буурынхаа занг андахгүй гэдгийн үлгэр гэлтэй...

Тэгтэл Ухаа ягаан нэг юм хэлсэнээр төлөвлөгөө өөрчлөгдөж бүгд гэртээ харин хаашаа ч гарахгүйгээр амарцгаалаа. Ухаа ягаан ил гал дээр мах шараад л, пиво зөөж гүйгээд л хадмуудаа эвгүй байдалд орсонд тэр өөрөөсөө болсон мэт ихэд гэмшиж байх шиг харагдана. Унтаж хэвтэх нь хэвтээд л харин ч нэг сайхан амрах шиг. Орой болоход хэн хүний сэтгэл тайвширчцаалаа.

Жийжээ энэ Ухаа ягаан чинь анх харсаныг бодоход хялалзаж хямсагнаад байхгүй аятайхан ч хүү юмуу гэж бодсоор орондоо орох гэснээ охин дээрээ очиж

- Миний хүү энэ шар баньдын маань нэр хэн билээ дээ? Аав нь ер тогтоохгүй юм

- Жиймий. Таны нэртэй их ойролцоо. Мань хүн амандаа

- Жийжээ..Жиймий..Жиймий.. Жийжээ.. гэсээр орондоо орлоо.

Маргааш нь бүгд далай үзэхээр явлаа. Тэр далимандаа эрх чөлөөний хөшөө үзнэ гэнэ. Жийжээ завсар зайгүй үргэлжлэх байшин барилгуудыг харан нүд нь эрээлжлэн явна. “Мөн өндөр байшингуудаа. Нурчихмаар л харагдах юм. Яаж тогтож байдаг юм бол. Энэ их тоо тоймшгүй амьтан хүн байшингаа ингэж давхарлаж байж л шингэдэг байхаа даа. Манай нутагт юм бол хэдхэн айл ингэхийн шаардлага алга.” Тэгсэнээ “за байз манай дээр Лутаагийнх дээр нь Гацаа, тэгээд Шулга, тэгээд Балдан гээд хэдэн гэрээ давхарлаж төсөөлснөө ёстой ийм ч утгагүй юм байдаггүй байхаа” хэмээн өөрийнхөө бодлыг шоолно.

“Энэ их засмал замыгээ. Мөн ч их цемент ороо доо. Энэ хотыг барихад хэдэн уут цемент ороо бол. За даа эднийх ч зуу, хоёр зуун жил зөөж байж л ийм болоо биз дээ Заримдаа ямар ч усгүй газар гүүр барьчихсан ч харагдах шиг” гэхчилэн элдвийг өөрийн хар ухаанаар бодон явлаа.

Далайн хөвөөнд ирсэн Жийжээ тэр хөлгүй их усыг харан “үгүй ээ мөн их усаа. Дөчийн бетоноор утгавал хэдэн удаа утгах бол” хэмээн бодно. Өөрийнхөө мэдэх том саваар төсөөлж байгаа нь тэр. “Хүн бол энэ их усны хажууд үнэхээр хэн гуай байгаад ч хэрэг алга” гэж бодохын зуур монголынхоо уудам талд хүн болж төрсөндөө бахархах сэтгэл төрлөө. “Би бол тэнд Жийжээ байна гээд явж байхад учиртай харин энэ их усанд Жийжээ байтагуай Жалханц хутагт байнаа” гэсэн ч яах ч аргагүй юм даа гэж бодлоо.

Усан порхоодонд бүгд суугаад нэг гозгор хөшөөтэй жижигхэн хуурай газар луу явлаа. Өнөө усан онгоц нь дайвалзаад доошоо усруу харсан дотор муухайрах шинжтэй. Дээшээгээ л өлийгөөд явлаа. Нүүрнийхээ хаанаа ч юм сорвитой юм шиг нэг хүүхний хөшөөг тойрон явж үзэх аж. Охиноосоо асуулаа

- Энэ одоо манайхаар бол Ногоон дарь эх үү эсвэл Жанрайсаг хавьцааны эдүү?

- Үгүй ээ ааваа энэ ямар ч бурхан шүтээний зүйл биш. Үүнийг Эрх чөлөөний хөшөө гэдгийм. Үүнийг анх францчууд америкчуудад эрх чөлөөтэй тусгаар улс боллоо гээд барьж бэлэглэсэн гэдэг. Одоо бол энэ хөшөө хүмүүсийн эрх чөлөөг хүссэн хүслийн бэлэгдлийн илэрхийлэл болон сүндэрлэх болсоор удаж байна. Энэ олон хүний цувааг хар л даа. Өнөөдөр л гэхэд ийм байна. Гэтэл энэ чинь өдөр болгон дэлхийн өнцөг булан бүрээс хүмүүс ирж үзэхээс гадна, эрх чөлөө гэдэг үгний мөн чанарыг нэг хэсэг хугацаанд ч болов бодож зогсох гэж наашаа зорьж байна шүү дээ. Эрх чөлөө гэдэг хий хоосон юм шиг хэрнээ хүн төрөлхтөнд ус агаар шиг хэрэгтэй зүйлдээ. Яг энд ирээд эрх чөлөө гэдэг үгийг дангаар нь бодож чадваас эрх чөлөө гэж ийм л юм байдаг болов уу гэсэн төсөөлөл орж ирэх шиг болдгийм. Ер нь эрх чөлөө гэдэг чинь маш энгийн ойлголтоор бол бие биендээ л саад болохгүй байх ойлголт юм шүү дээ. Миний ойлгосноор л тэр. Ер нь энд ирсэн хүмүүс аливаа зүйлийг зөвхөн монгол хүн гэдэг талаасаа бодохоос гадна хүн төрөлхтөн гэдэг талаасаа юм бодож ухаарч эхлэх шиг санагддаг даа ааваа гэх нь Жийжээд охин нь биш бүүр нэг юм үзэж ухаарсан өөр хүн мэт

санагдахад гайхан охиноо харж зогслоо. Хажуугаар нь Догоо гараа урдаа барьчихсан юу ч юм амандаа үглэн явна. Бодвол гороолж байгаа аятай. Гэвч хэн ч түүнийг шоолж гоочлохгүй. Ерөөс энд хэн ч хэндээ хамааралгүй мэт байх аж.

Буцахдаа Жийжээ мөн дотор эвгүйцэхээс болгоомжлон тэртээ алсыг харахад нүд нь цуцах шиг болоход дотроо гайхлаа. Нутагтаа бол газар тэнгэр нийлэх заагийг хүртэл харахад ингэж цуцдаггүйсэн гэж саналаа. Энд бүх юм нүүрэн дээр тул алсыг харах агшин бараг гардаггүй бололтой.

Тэндээсээ нэг сайн хооллож аваад амьтаны хүрээлэн үзэхээр явлаа. Гудамжаар нь явахад машин зам дээр нь нэг ч явган хүн гарч ирж сандаргахгүй ажээ. Монголоор юм бол энэ олон хүн, машин замбараагаа алдмаар. Тэгтэл тиймгүй ээ.

Амьтаны хүрээлэнд мөн л хүн амьтан хөлхсөн газар аж. Энд бол зайгүй шахам хүмүүс. Ерөөсөө энэ оронд хүнгүй газар гэж ер алга. Мань Жийжээ өчигдөрийн явдлаас хойш цочроо нь гарав уу гэлтэй нэг их юмнаас айж цочоод байхгүй, харин хаа нэг цагдаа хувцастай хүн харвал гараа нууж байгаа харагдахаас бусдаар бол гайгүй. Төөрчихвий л гэхдээ охиноо чангааж яваа. Гэхдээ яагаад ч юм Догоодоо санаа нь зовон наашаа цаашаа хэмээн зааварчлана.

Хэцүү юм гэдэг хэцүү байдгийг мэдэрсэн хүний шинжтэй.

Энэ их олон хүн гэхэд хоорондоо түлхэлцэж нудралцаад байхгүй юм. Тэр битгий хэл ер хүрэлцэхгүй, шүргэлцэхгүй явах нь сонин. Хаа нэг тулгарвал бие биенээсээ уучлалт гуйгаад ч байх шиг.

Нэг удаа хотод шугамын автобусанд суугаад чихцэлдээд хөл гараа гишгүүлээд, нөгөө урт ханцуй нь энд тэнд орооцолдоод, дээл бүс нь алдуураад дээр нь нөгөө жолооч явах гэж хойш урагш нь займчуулаад, хажуугаар нь түрийвчээ алдчих гээд, малгай нь толгой дээр нь тогтохгүй унах гээд, арай гэж нүүрээ нөгөө тал дээрээ гаргачихаа шахсан юм орооцолдож гогцооролдсоор бууж билээ. Энд тэгдэггүй бололтой.

Элдэв бусын ялангуяа халуун орны амьтадыг үзэхийн хажуугаар тэдний байдаг орчныг сайтар тохижуулсаныг нь гайхан шагширч явлаа. Гэтэл гэнэтхэн нэг их танил амьтан харагдлаа. Жийжээ байдгаараа хурдлан гүйх шахам очлоо. Тэр нь хэдэн мярнуусан хонь, ганц нэг ямаа, цаана нь бас хэдэн үхэр ч байх шиг. Жийжээ тэднийг хараад хамар нь шархирах шиг боллоо. Бусад амьтадыг болохоор орчин тойрон ус шороо чулууг нь хүртэл төстэй болгох гэж оролдсон хэрнээ муу хонь ямааг болохоор зүгээр л нэг муу цементэн дээр хашчихсан байхым. Ядаж жаахан бууц доор нь хаячихсангүй харагдана. Нүдэнд нь гуниг сүүдэрлэх мэт сүүмийгээд, гурингтсан мэт харагдах тэр хэдэн малыг хараад Догоо хүртэл хөөрхийлж зогсоно. Тал хэр нутагт л бэлчиж явах ёстой мэт санагдах тэднийг хараад түрүүнээс хойш бодогдоод явсан эрх чөлөө гэдэг үгийг Жийжээ үнэхээр нэг ойлгох шиг. Ёстой нэг хонийг хойд хөл дээр нь зогсоогоод, урд нэг хөлийг нь өргүүлээд, ногооноор будаад хөшөө хийчихвэл эд ойлгож магадгүй шинжтэй. Яагаад бусад амьтан шиг зөөлөн газар дээр хашчихсангүй вэ гэх мэтчилэн өмөөрөн бодно.

Өнөөдрийн аялал мань хоёрт ихдэхүү л болохоос багадсангүй ээ...

Монгол гутлаа тайлаад хөлдөө хурууны завсраар ордог сонин таавчиг өмсчихсөн Жийжээ тагтан тамхилан сууж энэ тэрийг ажиглана. Саглагар таримал ч гэсэн ногоон модод, нов ногоон зүлэг, цэцгийн мандал, нам гүм гээд үнэхээр л хүн амьдархад таатай орчин энд байна. Ганц нэг болжмор харж манайхны шувуутай адилхан л байдаг юм байна гэж бодно. Хэдэн хэрэм гүйж явах. “Ямар хачин саарал юм. Самар иддэггүй болоод тэр болов уу” хэмээн санаж сууна. Гадаадад ирсэн бусад хүмүүсийн л адилаар энэ бүгдийг монголтойгоо л харьцуулж суугаа.

Догоо араас нь гарч ирж аяга цай өгөнгөө

- Саяын тэр тогооч мөн айхтараа гэнэ. Энэ хэд оройн хоолоо япон рестеранд идсэн ажээ.

- Харин тийм гар хөлөө савчаад л, тэр нэг барьж байгаа юмаа тачигнуулаад л, учиргүй гал гаргахаар нь миний цочсон гэж. Гэхдээ ногоо голдуу от газрын улсын л хоолдогоо.

- Гадаа мөн сайхан байнаа.

- Хэлээд юүхэв. Ер нь хүн амьдрахад сайхан газар юм. Вийдоон дээр чинь одоо дандаа л байлдаад л, алаад л байдаг чинь яг эндээ болохоор тиймгүй юмаа. Догоо

- Эд ер нь тэгээд яасан үрэлгэн улс вэ. Хараад байхад тэр дойлуурыг чинь гаргаад л өгөөд байхын. Жийжээ

- Бас тэр нэг хавтгай ялтас шиг юм байна. Тэр бас нэг өөр янзын мөнгө юм шиг байна. Гэтэл Догоо

- Сайхан ааштай улс ихтэй юм уу. Инээд алдсан л улс байхым

- Зарим нь ч тийм, зарим нь ч мэдэхгүй, арай хийж ярзайсан болж байгаа хүн ч харагдах л юм. Үгүй тэгээд хүн болгон л гэрийн бүрээс хийчихмээр хөх бэржээнхэн өмд өмсөхийм. Дарайж дэрийгээд тэр ер нь цавь суга нимгэн газраар бол үрээд сүйд хиймээр юм аа

- Үгүй энэ шар хүү ер нь гайгүй хүү бишүү дээ гэхэд Жийжээ

- Хай мэдэхгүй. Хүний хүн гэдэг хүний л хүн байдаг. Тэр талаар харин энэ охинтой нэг ярья л гэж бодож байгаа шүү

- За тэгээд л хүний газар ядаж яваа амьтаныг битгий л загнаад байж үзээрэй дээ гэснээр энэ орой шувтраваа...

Дараа өдөр нь парк гэдэг юм руу явцгаалаа. Нээг их хүүхэд шуухалгүй шуугисан, энд тэндгүй эргэж хөрвөөсөн, нүд эрээлжилсэн газар аж.

Жийжээ ч юм болгоныг харан ангайж гайхаж яваа. Нэг үеээ бодвол айж сандрах нь танагтай. Зураг хөргөө хаа л бол хаана очиж даруулаад л хачин гоё. Догоо бас л зургаа авхуулаад л яваа

хэр нь

- Чи ямар их зураг авхуулдгийн. Насны тоо гүйцдэг гэнэ лээ шүү гэнэ

- Аа би нутагийнхандаа зургаа үзүүлж гайхуулах гэж байгаам. Ялангуяа тэр хэдэн дарга нарт. Юм үзэж нүд тайлаагүй, боловсролгүй юу юу гэдэг билээ тэд...

Зөрсөн хүн болгон Жийжээг харна. Бүр эргэн эргэн харна.

Дээлээ тайлдаг болсон ш дээ Жийжээ. Тэгээд нэг их шар эрээн өмдтэй, монгол гуталтай, сороочиг гэдэг цамц өмсөөд, өмдөө гэдсэн дээрээ гартал татаад, бүчээр нь хуниралдуулаад уячихсан, учиргүй урт гаанс зуучихсан онийсон нүдтэй намхан тагжгар нөхрийг харахгүй хэн байхав. Охин нь хуруугий нь лентээр ороогоод өгсөнийг манай хүн найдвартай нь дээр гээд дамбайтал боогоод хаясан гэж байгаа.

Жийжээ л “энд мөн олон төрлийн сонин сонин хүн байнаа” гэж бодоод яваа болохоос Жийжээ шиг сонин хүн бөмбөрцөгийн энэ хагаст л лав ганцхан байгаа нь мэдээж. Тэгжээ явтал нэг газар ирээд охин нь

- Ээж арай чадахгүй байх. Харин аав чаднаа чадна. Морь мал сургадаг л байсан юм чинь гээд Ухаа ягаанд орчуулж байгаа бололтой өнөөх нь инээгээд л

- Гүүд гүүд гэнэ. Харсан чинь нэг муу точигносон жижигхэн вагон шиг юмнууд. Харахад энэ ер нь яав л гэж гэмээр хариугүй ээ юмнууд. Төмөр замаар л явах бололтой. Дотроо жаахан эвгүйцэж байна. Гэхдээ жаахан л даа.

Охин нь морь мал гээд Ухаа ягаанд хэлсэнийг санаж онгироод суучихлаа. Хүү нь, охин нь, бас Ухаа ягаан бүгд суулаа. Догоодоо гаансаа өгөөд “нөгөө зураг авдаг юмыг нь аваад давхиж явахдаа зургаа хэд даруулья уу санан” авах гэтэл нэг үйлчлэгч нь ирээд авчихав. Баахан урамгүй. Тэгээд л хөдөллөө дөө. Дээшээ өгсөөд л байна.

Еэ гончиг сүм орой дээр гэж. Тэгсэн нэг их өндөр дээр гарснаа л тэр доош нь орилуулаад л бүр албаар унагаалаа, тэгээд л дээшээ доошоо хараад л, эргэлдүүлээд л, нүх рүү оруулаад л давхиад байдаг. Тэрэг хөдлөөд л өрөөсөн гараараа өнөө ойртож ядаад байсан Ухаа ягааны гуянаас базаад нөгөө гараараа бариулаас нь тас зуураад, сугаараа хашлаганаас нь хавчаад, хөлөө байдгаар нь жийгээд тамхины утаанд шарласан тагжгар шар шүдээ гаргаад л амаа байдгаар нь ангайгаад л орилоод байдаг, орилоод байдаг. Өнөө тамын тэрэг зогсдоггүй ээ.

Хаа нэг өрөөсөн нүдээ нээх гэсэн нэмэр ч алга. Нүд нь аяганаасаа гарчих гээд байх шиг. “Хаа байгаа Хүрэнтийн хөндийгөөс энд л ирж үхэх зүтгэдэг юм байждээ” гэж бодогдоно. Даанч нэг үзээгүй юмаа үзэж үхэр цам харайна гэгч л болов.

- Ааваа одоо болноо. Зогсчихсон байна гэх дуунаар орилохоо больж орчин тойрноо харсан чинь аль хэдийн ирээд зогсчихож, хүмүүс буух нь буугаад явж байна. Ихэнх нь л манай хүнийг шоолж байгаа бололтой.

Жийжээ маань хамаг юмаа зуурсан чигтээ, хэзээ ч билээ ламаас авсан хүзүүндээ зүүдэг сахиусны улаан уяа чихэн дээр нь санжчихаж, нүднээс нулимс гараад хоёр шанхруу нь урсчихаж, цамцны энгэр, хацар, дух хаа сайгүй шүлс үсэрнийг бодоход амаа ангархай байлгаад удсан шинжтэй. Удсан ч гэждээ сая л хүү нь дуудахад хааж байгаа юм чинь. Нөгөө зураг мураг ч өнгөрсөн. Ер нь ч тэгээд тийм ёс зүйгүй зураг хүнд үзүүлээд яахав...

Өнөө муу Ухаа ягаан л босож ч чадахгүй байгаа бололтой. Охин л

- Аав одоо арай ч дээ. Гуяы нь ийм болгочихдоо яадаг байнаа л гэж байх шиг. Янгууч гэдэг нь хадамдаа нэг базуулаал биз.

Жийжээ бол мэдэж байгаа юм алга. Бууж ирэнгүүтээ л бид ер нь хэзээ буцах билээ гэж асууж байгаа харагдана. Дотор нь эвгүйрээд хаа ч хамаагүй л хэвтэхийн түүс... Хүүхдүүд л баахан тоглосноор энэ өдрийн аялал өндөрлөлөө...

Тавдугаар хэсэг

Өөрсдөө хичнээн сайхан байгаа ч аавыгаа баахан сандаргачихсандаа охин санаа нь зовж, дуугайхан дүмбийх аавыгаа хааяа хааяа харан бас ч гэж гэмшин явна. Харих замдаа охин нь

- За өнөөдөр ямар хоол, хаана идмээр байна? гэхэд Догоо

- Харин ээ гэх нь Жийжээгийн амыг харж байгаа бололтой

Жийжээ дотроо “муусайн хүүхдүүд бид хоёрыг юм үзүүлэх л гээд чадах ядахаараа л байна даа. Охин маань овоо болсон ч гэлээ тэрүүхэн хооронд хүүхдээрээ зан нь хөдлөөд тэр айхтар юман дээр намайг суулгачих шиг боллоо” хэмээн түрүүнээс хойш юунд ч юм бөглөрөөд байсан нь онгойж ядаж байтал Догоо

- Хүүхдүүд чинь юм асуугаад байгаа юм биш үү. Яачихаад байгаам дээ жаахан хүүхэд шиг. Алив алив гэхээр улам л цаашилчихдагийм зүгээр гэж их л уцаарлангуй дуугарч байна.

“энэ маань хүртэл эвгүйцэж орхиж” хэмээн хүүхэд Жийжээ хоёрын хооронд тарчилж суугаа Догоогоо өрөвдөж “Царай нь цонхийчихоо юу даа. Цуг л яваад байгаа хэр нь царайгаа ч харах сөгөөгүй л яваа юмаа даа бид. Хүн ижил дасал болсон хоол унднаасаа холдох хэцүү. Ер нь ч тэгээд энэ Ухаа ягаан монгол хоолонд хэр бол. Хоол унднаасаа эхлээд хоорондоо зөрдөг бол цаашдаа хичнээн удаан амьдраа аж” гэж бодонгоо энэ байдлаас эвтэйхэн гарахын тулд

- Монгол шөлтэй хоол идвэл зүгээр шиг гэж маш тайвнаар хэллээ

- Өө тэгвэл сайхан хар шөл хийж өгөх үү? гэхэд “дээр дэлгүүрт байгаа махнууд нь учиргүй цэвэрхэн юм харагдсан бодвол их угаадаг болов уу. Шөл шингэнтэй байж мэднэ” гэж бодож амжсан Жийжээ

- Гурилтай хоол хийчих. Аав нь эндхийн гурилыг амсаж үзмээр байна гэж заллаа. Сүүлийн хэд хоног ер ингэж өөрийнхөө үндсэн чанараар юм бодоогүй санагдан өөрөө өөртөө гайхах шиг болоод “түрүүний суусан тоглоом хүнээс юм гаргана уу л болохоос оруулна гэж баймгүй юм даа” хэмээн бодож явлаа.

- Хоолондоо хэмээн хөгжилтэйхэн хашгирах охины дуунаар бүгд ширээндээ сууцгаалаа.

- Хавирга чанасан идээрэй гэх. Жийжээд бол махыг нь шулсан хэдэн яс л харагдана. Гэсэн ч яахав монгол хүмүүс юм болохоор нэг нэгийг аван зулгаалаа. Санасаныг бодоход дажгүй амттай юм. Ар хонхорцогонд нь хүртэл овоо өөх байхыг бодоход тарган л мал байсан бололтой. Жийжээ шөлийг нь оочингоо “за тэгж таарнаа” гэж өөрийнхөө бодлыг бататгана. Догоогийн хөлс нь бурзайж харагдана. Ухаа ягааныг хартал нимгэн цаасаар хошуу амаа байн байн арчаад л байхаас биш дажгүй цохиж байна шүү. “Энэ нөхөр хоол нь л байвал хаа ч байгаад байж мэдэхээр юм” гэж бодно. “Одоо л энэ охинтойгоо ярьдаг юм билүү дээ. Цаашдаа ер нь яах шүү санаатай байгаа юм бол. Харин яасхийж эхэлдэг юм билээ. Энэ хүүхдийн амьдрал учраас учиргүй уурлаад байх ч нэг их сайн биш байх” гэх мэтээр бодох нь хүүхдийнхээ амьдралд санаа зовох бусад эцгүүдийн л адил аж.

- За байз маргааш чинь одоо яах билээ? хэмээн өнөөдрийг маргаашаас эхэллээ.

- Маргааш эртхэн гараад эндээс бараг гурван цагийн газар америкийн нийслэлийг үзнэ. Тэнд цагаан ордон, төрийн ордон, тэгээд л дурсгалын цогцолборууд гээд энд ирсэн хүний үзэхгүй буцаж болохгүй газрууд бий. Бас тэндхийн музейнүүд бий л дээ. Даанч бидэнд энэ удаа тийм их цаг алга. Харин буцах замдаа Жиймий танд нэг юм заавал үзүүлнэ гээд л байгаа. Хэдийгээр өөр мэргэжилтэй ч гэсэн Жиймийгийн хамгийн сонирхдог зүйл гэхүү дээ.

- Юу юм бол доо аав нь мэдэх юм болов уу

- Та мэднээ. Бүр мэдэхийн дээдээр, гэхдээ одоохондоо нууц

“За даа Ухаа ягаан бид хоёр надад юм үзүүлэх ч яамай. Яаж охины минь авч үлдэх вэ л гэж бодож байгаа биз. Энэ охин бүр толгой нь эргэж гүйцэж дээ. Овоо бондгор бор юм байсан одоо бараг нүднээс гарах нь. Энэ олон хүүхэд дотроос ганц надтай төстэй нь гэж дотроо эрхлүүлсээр буруутаж байх шиг байна” хэмээн бодол нь орооцолдоод юунаас эхлэхээ мэддэггүй ээ.

- За яахав мэддэг юм байвал ч яахав. Миний охин ч одоо яг ямар сургуульд сурдаг юм дээ. Би чинь чамайг хэлний сургуульд сураад л болох юм гэж ойлгоод байгаа. “За одоо л эхлэх нь дээ. Маргааш л болов уу гэж бодсонсон. Ямар холоос эхэлж байнаа” хэмээн охин бодож амжив.

- Хэлнийхээ дамжааг дүүргэсэн. Одоо монголоор бол хөдөө аж ахуйн зах зээлийн эдийн засаг гэдэг юмаар л сурч байна.

- Сурах ч яахав сайн л хэрэг. Чамайг сурч боловсорч байвал ээж бид хоёр нь баярлах л байна. Гэхдээ чамайг хэзээ харих бол гэдэг дээр л жаахан санаа зовох юм. Энэ хүн байна. Хэн хэн нь нутагтаа байх гээд хэцүүхэн амьдрал л чамайг хүлээж байна даа.

Энд байгаа залуусыг харахад ажил төрөл хийгээд сайхан байгаа боловч хэл ус, ёс заншилаа бүр мартаж байгаа харагдах. Би буруу санаж байж болох юм. Гэхдээ энд нэг л биш. Бүх юм нь замбараагүй, нэг л их хавтгайрчихсан улс л харагдах юм. Сайн яривал эх орноо ч мартаж нь уу гэмээр. Арай ч тэгэхгүй л байх л даа. Гэхдээ ард чинь эх орныг чинь харь хүмүүс ухаж төнхөөд, төрд байгаа хэдэн улстай нийлээд хамаг юмыг нь зөөгөөд дуусахдагаа янз нь. Би ч яахав арав таван малын бараа харж явтал насыг барах биз. Биднээс хойш ер нь юу болох бол. Бид л хэлэхгүй бол хэн та нарт хэлэхэв. Бусад айлын хүүхэд юм бол тээр шаагаад “өөрийнхөө хүүхдийг л хичээ” гэх биз. Төрсөн юм болохоор чамайг арай тэгэхгүй байх гэж санана гэж хэлэх нь их л биеэ барьж байгаа шинжтэй.

Аавынхаа яриаг нилээн удаан чагнаж суусан охин нь

- Аав минь дээ. таныхаа үгийг юу гэж тээр шааж үзэхэв дээ. Харин ч загнуулж, зэмлүүлэх аав ээжтэй байгаадаа баярлаж байна. Тиймээ олон залуус эх орноосоо гаран хүний газар хэл, ёс заншил хийгээд эрдэм номонд нь шамдан суралцаж байна. Тэд бүгд л урдаа тавьсан зорилготой яваа. Магадгүй таньд бол учир замбараагаа алдсан мэт харагдаж байгаа. Яагаад гэвэл та нарын урьдын бодож хүсэж байснаас одоо байдал улам бүр өөр болоод байгаа

болохоор тэр. Та намайг юм сур, үзэж хар гэж Хүрэнтийн хөндийгөөс хот бараадуулсан байх. Тэгээгүй бол таньтай би энэ дайны ярьж чадахгүй, бараг та намайг сонсох ч үгүй байсан байх. За энэ ч яахав нэг их гол зүйл биш. Энд байгаа залуучууд ч тэр ер залуучууд ямар өргөн хүрээнд бодож сэтгэж, юмыг өөр өнцгөөс харж байна гэж бодож байна. Өнөөдөр хүн бүр монголоо гээд байгаа хэр нь дэлхийг монголдоо тохируулах гээд байх шиг байна. Гэтэл бид дэлхийг бодож монголоо дэлхийн өнөөгийн байдалд тохируулж авч явах цаг нэгэнт болсон байна ааваа. Дэлхий даяараа өөрчлөгдөж, даяарчлагдаж таны хэлдгээр хавтгайрна гэдэг нь болоод байгаа юм. Үүнд бид бэлэн биш байх шиг. Монголоо хэвээр нь хав дараад байх биш харин бид улам бүр нээгдэж, дэлхийд танигдах хэрэгтэй байх. Тэгээгүйгээс бидний уртын дууг, үндэсний хувцасыг маань хүртэл хулгайлж байна. Энэ монголынх гэж хэн ч мэдэхгүй болохоор тэр шүү дээ. Япон, солонгос гэх мэт бусад орнуудын бүх зүйлийг дэлхий мэднэ. Гэхдээ тэд устаагүй. Мэдээж үүнд төрийн ухаан хэрэгтэй. Тэдэнд одоо алт энэ тэр гэх юм байхгүй. Гэтэл сайн сайхан л байна. Гол нь тэр алтанд байгаа юм биш. Бид алтаа дараад хэвтээд байвал байх л байх. Бид юмаа өгөхгүй гэвэл бусад орон ч гэсэн хөгжил дэвшилээсээ өгөхгүй л гэнэ. Ер нь хүн төрөлхтөн өөрсдийнхөө үүцийг задлахаа хүрвэл хэзээ нэгэн цагт задлах л болно. Харин тэд бол үүнийг чадна.

Хэл ярианы хувьд гэвэл олон оронд залуучууд маань байгаа. Тэд бүгд л байгаа газрынхаа хэл яриаг холиод л ярьж байгаа. Бид ч гэсэндээ саяхан л орос хэлээр холиод л ярьдаг байсан. Одоо ч гэсэн манайхан ганц нэг үг орсоор хэлдэг л байх. Тэглээ гээд ганц нэг хүн хэлээ мартана уу болохоос, хэл устахгүй болов уу. Бидэнд үүнээс илүү санаа зовох юм их байна даа. Хэзээ хүмүүс өөрийнхөө төлөө хоногийн хорин дөрвөн цаг багадаж байгаа мэт завгүй ажиллаж, түүнийг нь төрийн бодлого хэзээ зөв зохицуулж чадна тэр цагт л энэ улс эх орон хөгжих байх. За за та бид хоёр ч ёстой нэг халуурна гээч нь боллоо. Охин чинь энэ залуучуудын хамгийн ухаалаг нь биш шүү дээ. Надаас ухаантай эрдэмтэй, сайн залуучууд зөндөө бий. Тэд бол надаас илүүг сэтгэж бодож, тунгааж, шаналж яваа гэдэгт би итгэж байна гэх мэтээр хөврүүлэн ярьж суугаа охиноо харин Жийжээ их тоож байлаа. Охин нь цааш нь

- Энэ хүний тухайд гэвэл хайр сэтгэл л юмдаа аав минь. Би монгол эрчүүдээ ерөөсөө муу муухай гэж боддоггүй. Хэдэн ах нартайгаа, аавтайгаа зүйрлүүлж, тэднийг уул шиг л сайхан хүмүүс гэж бодож явдаг. Яахав охиных нь хайраа өгсөн анхны хүн нь энэ хүн байж таарсан хэрэг. Хүнд хайртай болж түүгээрээ хайрлуулж, хамт байна гэдэг сайхан л байдаг юм байна.

Мэдээж ээж та хоёр нутаг усныхандаа ч хэлж чадахгүй хэцүүхэн л байдаг байх. Гэвч охин нь энэ хүнийг өнөөгийн байдлаар шууд орхиж чадахгүй нь. Тэгээд ч муу охиныг нь хүн хайрлаж, хүндэлж, бас сонсож байна гэдэг таньд ч гэсэн сайхан санагдах байх гэж бодож байна. Хоорондоо үнэхээр таарахгүй бол больж ч бас болдог л газар л даа гээд аавыгаа юу гэх бол гэж түгшин сууна. Тэгсэнээ залгуулан

- Өө тийм. Охин нь ядраад зүдрээд тураад байгаа юм бишээ. Энэ европ хувцас монгол хүнд, дамаан бүр таргавтар хүнд нэг их тохироод байдаг эд биш юм. Тэгээд ч эрүүл мэндээ бодсон ч хөнгөн шингэн байвал дээр санагдсымаа ааваа гэх нь нэг мөсөн хамаг юмаа хэлээд тавьчихъя гэсэн янзтай.

Охиныхоо яриаг сонсож суухдаа Жийжээ “хүн юм үзэж нүд тайлах тусмаа бодож сэтгэх нь уужим саруул болдог гэдэг нь үнэн байж мэдэхээр байна. Ихэнх ярьж байгаа юм нь миний

бодож байгаатай таарахгүй байгаа хэдий ч юу юугүй эсэргүүцэж болохооргүй санагдаад байх чинь. Нээрээ залуучууд маань юмыг арай өөрөөр харж эхэлж байгаа юм болов уу даа. Энэ ахыг нь эд нар дундаа овоо юм гэж боддог ч улс эх орны ирээдүйн тухай нэг их ам ангайгаад байсныг санахгүй юм” хэмээн бодож сууснаа

- Аав нь ямар юмны наад цаад учрыг сайн тунгаах биш дээ. Та нар л сайн сайхан байвал болох нь тэр гэж дүйвүүллээ. Үнэндээ бол тийм л дээ. Эд л сайн сайхан байвал Жийжээд болох нь тэр.

- Харин энэ хүүгийн бодол санаа ер нь ямар байдаг юм бол? гэхэд өөртэй нь харьцаж байгааг муухан ойлгосон Жиймий Урнаа руу хартал өнөөх нь орчуулж өгөв. Хариуд нь

- Би монголд ажиллаж амьдарч байсан. Монголчуудын тухай, монголчууд гадаад хүнд охидоо өгөх дургүй тухай гээд өөрийнхөө хэмжээнд бага сага мэднэ. Гэхдээ би Урнаад хайртай. Би нэг л амьдарч байгаа юм чинь мэдээж алдаж эндэхийг хүсэхгүй. Өөрт оногдсон энэ хайраа би үргэлж хайрлаж явах болно. Та бүхэн санаа битгий зовоорой гэснийг орчуулж өглөө.

“Ингээд хэлчихээр л бид тайвширна гэж юу байхав. Гэхдээ бид одоо охиныхоо аяыг харахаас өөр үггүй юм” гэж бодсон Жийжээ

- Та нар л хоорондоо эвтэй найртай байвал би юу гэхэв дээ гэхэд гар гараа атгалцан суусан хоёр баяр гэрэлтсэн царайгаар бие биенийгээ харна.

Догоо хоёр хүүхдийг духан дээр нь үнсэж, ах нь Ухаа ягаан руу нүд ирмэж харагдана.

- Өглөө эрт босох юм бол эртхэн хажуульа гээд Жийжээ босоход Догоо дагалдав. Гэвч элдэвийг бодон хэвтэх Жийжээгийн нойр хулжсан байлаа...

Өглөө эртхэн гарсан хэд давхисаар Америкийн нийслэлд ирлээ. Бас л хөл үймсэн газар аж. Ерөнхийлөгчийн байшин гэж нэг цагаан байшин. Бусдаасаа арай жижигхэн юм. Эргэн тойрон хаа бол хаана тэр байтугай дээр нь хүртэл буутай хүнээр мануулжээ.

- Энэ одоо нөгөө Бууш билүү тэрийгээ ингэж манаж байгаа хэрэг үү?

- Зөвхөн Буш биш. Ерөөсөө ерөнхийлөгчийгөө ингэж л хамгаалдаг. Чухам хэн байх нь хамаагүй гэхэд Жийжээд мөн л сонин сонсогдоно. Тэгээд л цааш нь үзээд л байх. Төрийн ордон гэж сүртэй сайхан эд. Төрөө хүндлэх нь эндээс эхэлдэг болов уу гэмээр. Линколн гэдэг ерөнхийлөгчийн дурсгалын цогцолбор нь бусдаасаа арай том аж. Маш олон хүн ирж үзэх юм. Жийжээ

- Энэ одоо их л сүрхий хүн байсым байхдаа гэхэд охин нь

- Энэ орон өлсгөлөн гуйланчлал, авилга, ядуурал, алаан хядаан гээд өнөөдөр манайд тулгарч байгаа бүхнийг үзээгүй биш үзсэн. Манайхаас том орны хувьд зовлон зүдгүүр нь ч бас их л байсан байх. Яг тэр сүйрэх сэхэхийн эгзэгтэй үед энэ хүн төрийг тэргүүлж байсан юм даа. Ард түмний өөрсдийгөө гэх сэтгэлийг чөлөөтэй тавьж, тэднийг хоорондоо эв түнжинтэйгээр

зэрэгцэн орших нөхцөлийг бүрдүүлж, тэднээс гарсан ашигтай болгоныг зөв зохион байгуулж, удирдан чиглүүлж, улс эх орныг хүнд байдлаас гарахад энэ хүний оруулсан хувь нэмэр их учраас энэ хүнийг америкчууд бусад ерөнхийлөгчдөөсөө илүүд тавин үздэгийм гэлээ.

- Хувь нэмэр гэждээ энэ хүний л заавраар яваагүй гэсэн үгүү?

- Яалаа гэждээ аав минь. Олуулаа хэлэлцэж зөвшилцөж байж л үр дүнд хүрнэ шүү дээ. Яахав тэр бололцоог гаргасан байж болно.

- Ерөнхийлөгч хэмээн амандаа үглэх Жийжээ хэдийгээр энэ хүний цагаан хөшөөг харсан хэрнээ шал өөрийг бодож зогслоо.

“Ерөнхийлөгч гэдэг ч яахав ерөнхийд нь удирдах гэсэн үг байх. Гэтэл манайд тэгэж чадаж байгаа билүү. Чингис гэдэг чинь Тэнгис гэсэн үг гэдэг. Тэнгис гэдэг далай тэнгис шиг агуу их гэсэн утгатай ч бас нөгөө талаасаа тэр олон гол горхи нийлсэн ерөнхий гэсэн ойлголт байж болох. Манайх чинь аль дээр цагт л ерөнхийлөгчтэй байсан юм бишүү. Гэхдээ цаг үе өөр болсон болохоор тэр үеийнх шиг захирч болохгүй нь мэдээж” гэх мэт бодлоо зулзагалуулж зогссоноо

- За за мэдэхгүй . Маниасаа хэтэрсэн асуудал бололтой гэж үглэх авч тэрүүхэн хавилдуу нэг сэжим байгааг гадарлаж байлаа. Хүнд бас юм нь хүрэхгүй байна гэдэг байдаг л бололтой...

Тэндээсээ цаашлан цэргийн бунхан үзэж явахдаа Жийжээ

- Энэ одоо манайхаар юм бол Алтан өлгий гэсэн үгүү? гэтэл

- Бараг л тийм. Гэхдээ эднийх Америк орны төлөө эрэлхэгээр тулалдаж алтан амиа өргөсөн цэрэг дайчдаа л энд мөнхөлдөг. Түүнээс дарга сайд нарыг биш гэх нь Жийжээд мөн л содон сонсогдоно. Энэ мэтээр бараг хагас өдөр явцгаагаад буцах болов. Өдөр ирэх тусам Жийжээгийн бие нь тавирч, цочиж сандрах нь багасаж байгаа ч нутагтаа байгаа шиг тайван байна гэж юу байхав.

Буцах замдаа тэд явсаар эндхийн хөдөөний айлд ирлээ. Үүнийг л Ухаа ягаан Жийжээд үзүүлэхийг хүссэн аж. Жийжээ нэг их сүрхий хаягийг харж

- Энэ юү гэнэв?

- Жаакийн фаармер гэж байна гэлээ.

- Энэ одоо тэгээд хөдөө газар нь уу? гэх нь ихэд гайхсан шинжтэй. Жийжээ энд бие нь нилээн тавирч нуруугаа үүрэн алхлана. Нилээн том хашаанд хэд гурван адуу байна. “Харваас тоомсогдоо. Харахад биеийн гоёл ихтэй юм. Хөлийн шилбэ энэ тэрийг нь харахад нэг дор их хол явж чадахгүй л болов уу даа чи” гэж бодно.

- Энэ одоо тэгээд хаана бэлчихэв?

- Ердөө л энэ хашаандаа. Бэлчих ч гэждээ. Биеийн чилээ гаргаж, нарлаж л байгаа юм гэнэ.

- Хүнээс дээр эд юм хөөе. Тэгтэл Ухаа ягаан нөгөө хэдийг дуудан цааш нилээн том байшинд орлоо. Мундаг том үхрүүд тэнд байх аж. Ухаа ягаан одоо нилээд сэргэн тэр бүгдийн тайлбарлан явах аж. Мэдээж Урнаа орчуулна.

- Энэ бол махны чиглэлийн фаармер гэнэ. Энд байгаа том том үхрүүд бол ердөө наймаас арван сартай үхэр гэнэ.

- Манайхаар бол хязаалангаас дээш насны л харагдаж байна.

- Тэгээд арван хоёр, гурван сартай болоод л нядалгаанд орох гэнэ.

- Пэй! тугалаараа л байгаа амьтас байна даа хөөрхий.

- Тийм. Тэгэхгүй бол мах нь хатуурна гэх.

- Юугаар тэжээхээрээ ингэж таргалж байна?

- Эрдэнэ шиш, бордоо, за тэгээд бас бус витамин. Гэхдээ энэ чиглэлийн үүлдэр гэж маш чухал үзүүлэлт бий л гэнэ

- Тэр эрдэнэ шиш гэдэг чинь тэгээд хаа ургахав?

- Хаа л бол хаа. Монголд ч цагий нь тааруулж чадвал ургана. Хүн малгүй л дурладаг эд. Доор нь байгаа модны үртэс, зоргодос зэргийг харснаа “чийгий нь ингэж авдаг байх нь” гэж бодсон Жийжээ

- Энэ тэгээд бэлчинэ гэж байхгүй юү?

- Үгүй ердөө ингээд хөдөлгөөнгүй шахам байлгаад, шахаад бордоод байгаам

- Энэ үхрүүд төрснөөсөө хойш өвс зулгааж үзээгүй гэнэ. Ийм үүлдрийн хөлдөөсөн үр бас олдож болдог тухай ч дурдаад авлаа. Жийжээ энэ бүгдийг сонсож явахдаа Ухаа ягааныг овоо амьдрья гэсэн бодолтой хүн байж мэдэхээр байна хэмээн тоов. Тэндээс Жийжээ хоргодон хоргодон гарлаа. Гараад ирсэн нь нэг морь эмээллэчихэж.

- Аав унаж үзэхүү? гэнэ. Догоо л тэндээс

- Зангий нь мэдэхгүй байж ясаа хэмхчүүлчихэв л гэнэ.

Жийжээ ер нь яаж зүгээр байхав мордлоо. Жаахан тойроод явсан нилээн хөнгөн хөлтэй бололтой. Жаахан шогшуулсан нь овогноод болох биш. Бодвол эмээл юмандаа л байгаа юм болов уу. Нэг харсан охин нь айлын эзэнд мөнгө өгч байгаа харагдана. Машинадаа суугаад хөдөлсөний дараа охиндоо

- Чи түрүүн мөнгө өгөвүү дээ?

- Тийм, та морь унасан юм чинь. Энд чинь юм болгон мөнгө шүү дээ ааваа.

- Хн.. Муу туучийг монголд юм бол азрага адуу сэлгүүлж унуулаад гурван өдрийн газар давхиулах юмсан гэлээ. Жийжээ бол харин энийг чадахын дээдээр чадна.

Ийнхүү хэдхэн хоногийн аялал өндөрлөх тийшээ хандаж. Үлдсэн ганц хоногт нь эх охин хоёр дэлгүүрээр баахан таваргаж тэрэнд, энэнд гэсээр барав. Жийжээ харин гарахыг төвдсөнгүй. Цагдаа магдаа санаанд нь орсон байж ч мэднэ...

...Хар хөх өнгийн жийп машин зам хороон давхиж явна. Урт холын аянаас Жийжээ өчигдөр Улаанбаатарт бууж хүүгийн дээ нэг унтчихаад одоо Хүрэнтийнхээ хөндий рүү давхиж яваа нь энэ. Хүү нь ажил ихтэй тул энэ удаа тэр хоёртой явсангүй. Догоо явдалдаа ядарсануу яасан нам унтаж, харин Жийжээ үзсэн харсан хийгээд энэ тэрхэнийг эргэцүүлэн бодол болон явна. Урд нь бол толгой нь эргээд л сандраад байдаг хот өчигдөр тэгж нэг их сандраад байсангүй. Харин ч буцаад буух эх оронтой хүн гэдэг ямар сайхан болохыг мэдрэх шиг. Харьцуулах юмтай болсон болоод тэрүү “энэ отын хог шороо, агаар, мөн хүмүүс хоорондын харьцаа нэг л бишээ” гэж урд нь ер анзаарч байгаагүй зүйлээ анзаарсан байлаа. “Нээрээ л хүүхдүүдийн хэлээд байгаагаар энэ улс оронд арай өөр хүмүүс, арай өөр арга барил, бас нилээн сэтгэл хэрэгтэй болсон шиг. Зарим нэг нь юм үзэж сурахаар явсан байхад үлдсэн нэг нь энд ёстой нэг эзэн шиг нь байж байх хэрэгтэй юм байхаа даа. Ер нь тэгээд тэр орныг тэр ард түмэн л өдий дайны болгосон гэдэг. Тэгвэл монголыг бид л авч явах нь гарцаагүй үнэн. За за энэ ч маньд томдсон асуудал. Харин тэр Ухаа ягааны үзүүлдэг фаармер гээч чинь их сонирхол татаад байгаам даа. Нэг үхрийн зардлаар хоёр үхэр тэжээгээд таван үхрийн үнэ хүрдэг бол ч мөн алаад өгвөө. Болохгүй ч юм бас биш шүү. Малын тоо багасаж чанар нь ихсэнэ гэсэн үг. Одоо өвс бэлчээр ховордож байгаа энэ үед би нэг баахан тавцан босгоод хаа холдохов. Жаахан мөнгө хэрэг болно. Хүү байхад учир нь олдох биз. Харин ажиллах хүн л хэрэг болох байх. Малаа барсан улс бий нь ч бий. Арга ядсан улс уг нь хүний аяардуу л байдаг. Гэвч энэ тухай бодох арай эрт байна. От сууринд уг нь газар өмчилж байна л гэж яригдах болсон. Хөдөөгүүрээ яаж шүү өгч байгаа бол. Уг нь энэ голын тохой руу газар нь арай ээвэр, чийгтэйсэн. Тэр эрдэнэ шиш гээч юмаан байг гэхэд тэжээл таривал болохгүй ч юмгүй. Ерөөсөө энэ өнгө өнгийн шилтэй юм байгаа дээр маргаашнаас сумын төв орж сураг ажиг тавинаа” хэмээн бодолдоо улайран явна. Тэгсэнээ “Жийжээгийн фаармер” гэсэн том хаяг нүдэнд нь төсөөлөгдөхөд

- Хээцэс хэмээн өөрийгөө шоолон жуумагнана.

Толгойгоо тонгосхийн санжигнуулан унтах Догоог харсанаа чааваас даа саяын хэд хоног цай нь холдоод ядраа байхаа даа. Хүүхэд юм үзүүлж байна гээд л сэтгэл нь хөөрөөд ядарснаа ч мэдэхгүй яваа. Бид хоёр ч яахав энд ингэж яваад л насыг барна. Одооны хүүхдүүд доторхоо нээж ярихдаа бидний үеийнхээс хувь илүү болжээ дээ. Бидний үед ч хайр сэтгэл гээчээ тэр болгон хүнд, тэр тусмаа эх эцэгтээ ярих нь байтугай дурсаж ч байгаагүй. Бидний тийм гал халуун хайр энэ тэр ер нь юу байсым бол. Одоо бодоход бид бие биендээ хайртай л байсан байх даа. Гарч орох хоорондоо “өнөө орой ирнэ шүү” гэж хэлчихээд морь тэргэн дээр унтах, унтах юу байхав дээ хүлээж байх чам дээрээ ирж, шөнөжин нялхарч, ярьж хоночихоод өглөө нь их хашир нөхөр мориныхоо нойтон хомоолыг ийш тийш нь тараахаа мэдсэн хэр нь морин туурайгаар өглөөний мянга мянган шүүдэр өшигчүүлэн гэр лүүгээ зураисан жим үлдээгээд явчихдаг байж билээ. Мөн ч нялхаараа байж дээ. Тэнд л бидний хайр байсан юм байхаа даа.

Нээрээ л бидний юм бүхэн өөр юмаа.

Эцэс төгсгөлгүй мэт үргэлжлэх энэ хөдөөний амьдрал бидэнд, дамаан монгол хүүхнүүдэд маань даана ч нэг хүнд юм даа.

Гүүгээ тавьчихаад, сүү сааль татрахаар энийгээ нэг сувилалд явуулъя байз. Тэр үеэр цай хоолноос өөр базаалтай ажил байх биш. Учиргүй цагийн сайхан биш ч гэсэн яахав дээ.

Нутгийн захад орж ирэх тусам Жийжээгийн бие бүрэн тавигдаж, бодол санаа нь эзнээ олох мэт уужирч нутгаа хараачлан явна. Хадатын арын хунхуйд ганц хүн ганхан, ганхан өвс хадаж зогсоно. Түүнийг харсан “Ишш! Лутаа шив дээ. Энэ муу хүү ч гэсэндээ хүний үгээр амьтан. Алийн болгон миний аяийг харахав. Хэдэн мал тасалж өгөөд бэлчээр захлуулан нүүлгэе байз. Ганц өдөр өөрийнхөө дураар малаа бэлчээж, ганц орой ч болов адуугаа өөрийнхөө санасан зүгт гилэг. Ухаа ягааны хэлдгээр энэ хүү ч гэсэн нэг л удаа амьдарч байгаа шүү дээ. Харин ч охиныг минь хайрлаж хүндэлж байна” хэмээн бодно Жолооч хархүү

- Жийжээ гуай овоон дээр буухуу?

- Тэгье хүүхээ.

Тэд бууцгаалаа. Богинохон хугацаанд туулсан урт холын аянаас нутгийн овоонд дөрөө мулталж байгаа нь энэ. Намрын сэвшээ хонгор салхи сэвэлзэн хацар нүүрийг санасан мэт сэвэлзүүлэн илбэнэ. Жийжээ ийм газар ер нь эй сий-гээр яах вэ дээ гэж санана. Хүрэн толгойт өвсөө найгуулан ганхах Хүрэнтийн хөндий хүүгээ хүлээх мэт гуниглан байснаа гэнэтхэн сэв сэв салхилж хаанаас ч юм гарсан хэсэгхэн үүлнээс хэд гуравхан дуслаад авав. Эцэг өвгөдийнхөө өвлүүлж үлдээсэн энэ газар нутаг эрхгүй бие сэтгэлд нь уяатай байдгийг сая мэдэрсэн Жийжээ “энэ нутагт л би төрж, өссөн. Энэ хөндийдөө л би уусан шингэнэ дээ” гэж бодохын зуур түүний жижигхэн бор нүднээс уярал хайрын ганц нулимс гарч алгуурхан доошлоно. Хүн байх ёстой газраа л байсан нь дээр байдаг аж. Энэ бүгдийг ажсан мэт Догоо

- Өвгөөн одоо хөдлөхүү дээ. Жолооч хүү арагшаагаа яарч байгаа гэсэн гэж аядуухан дуугарав.

- За тэгье дээ гээд Догоогийн гараас татан бослоо. Амьдралд сайхан юм их бий...

Гэрийн гадаа машаан тоос татуулан ирж зогсоно. Машаанаас буусан Догоо гоё ганган хувцастайгаа хөл дор шахуу таарсан хөмөрсөн тогоог авч цааш нь гадаах зуухны арлуу тавиад, эргэхдээ газар унасан саврыг авч гэрийн хошлонд хавчуулж харагдана. Жийжээ ч ялгаагүй хойд арлуу саравчлан нэг хүүхдийг Лутаа руу явуулах гэснээ

- Хүүе өвөө нь үнсээгүй билүү гээд үнсэж.

- Ирээд эмээгээсээ чихрээ аваарай гэнэ. Хойд гэрээс хүүхдүүд гүйж яваа харагдана. Машинаас буусан даруйд л эдний амьдрал эгэл жирийнээр цааш үргэлжилнэ...

Төгсөв.